

PAKOLAISUUS SUOMESSA JA MAAILMALLA

-OPPIMATERIAALI

Suomen
Pakolaisapu

Alkusanat

Maailmassa on yli 100 miljoonaa kodistaan paennutta ihmistä. Kotinsa pakon edessä jättäneiden ihmisten määrä on kaksinkertaistunut viimeisen 10 vuoden aikana ja on nyt suurempi kuin koskaan sitten toisen maailmansodan. Maailmassa on käynnissä lähes 50 eri konfliktia, jotka pakottavat ihmiset lähtemään kodeistaan. Suomessa pakolaisuus on kansainvälisesti verrattain uusi ilmiö, mutta 90-luvulta lähtien myös Suomeen on tullut vuosittain muutamia tuhansia pakolaisia. Pakolaisuuden syyt, seuraukset ja monimutkaiset vaikutukset ovat globaaleja, joten myös ratkaisut koskettavat meitä kaikkia.

Pakolaisuus Suomessa ja maailmalla -oppimateriaali kokoaa yhteen perustietoa pakolaisuudesta sekä monipuolisia, toiminnallisia harjoituksia ja pakolaisten tarinoita. Materiaalin avulla voit rakentaa monipuolisen oppimiskokemuksen, joka tarjoaa uusia näkökulmia, kehittää empatiataitoja ja innostaa oppilaita toimimaan oikeudenmukaisemman maailman puolesta. Opetusmateriaali on suunnattu ensisijaisesti yläkouluikäisille ja toisen asteen opiskelijoille.

Oppimateriaali on jaoteltu eri teemoihin, joita ovat yleistiedon lisäksi kodin jättäminen ja pakomatka, elämän aloitus uudessa maassa, koulutuksen merkitys ja pakolaisten oikeudet. Viimeisessä osiossa syvennytään ratkaisujen ja vaikuttamiskeinojen pohtimiseen. Osiot alkavat ytimekkäällä tieto-osuudella, jonka jälkeen löydät aiheeseen sopivia tehtäviä ja keskustelukysymyksiä. Tehtäväkuvauksista löydät aina tavoitteen ja tehtävän kuvauksen, aika-arvion, listan tarvikkeista sekä ohjeet opettajalle. Tieto-osuudet on merkitty maapallo- ja tehtävät palapelin pala-symbolilla. Hehkulamppu-symbolien kohdalta löydät vinkkejä esimerkiksi harjoitusten variointiin, ja tulostin-symboli toimii merkinä tulostettavasta liitteestä.

Oppimateriaalissa nähtävät valokuvat on pääosin otettu Pakolaisavun toiminta- maista: Ugandasta, Etiopiasta, Myanmarista ja Suomesta.

Mukavia oppitunteja!

Suomen Pakolaisavun tiimi

Suomen Pakolaisapu on Suomen suurin pakkomuuttoon liittyviin kysymyksiin erikoistunut asiantuntijajärjestö. Autamme vuosittain tuhansia ihmisiä toipumaan konflikteista ja kotoutumaan uusiin yhteiskuntiin. Lähes 60 vuoden aikana työmme on näkynyt Suomen lisäksi Afrikassa, Lähi-idässä, Aasiassa ja Euroopassa.

www.pakolaisapu.fi

Sisällys

TIETOA PAKOLAISUUDESTA	6
Tehtävä: Termit tutuiksi	12
Tehtävä: Tietovisa pakolaisuudesta	13
Tehtävä: Väitettä vai faktaa	15
KODIN JÄTTÄMINEN JA PAKOMATKA	19
Tehtävä: Matkalaukku	20
Tehtävä: Pakomatka-peli	22
Tehtävä: Hawkarin tarina	24
ELÄMÄÄ UUDESSA MAASSA	25
Tehtävä: Uudessa maassa	27
Tehtävä: Antoinetten tarina	29
Tehtävä: Ahmadin tarina	30
PAKOLAISUUS JA KOULUTUKSEN MERKITYS	31
Tehtävä: Pulmallinen lomake	33
Tehtävä: Päivä ilman lukutaitoa	34
Tehtävä: Adyeen tarina	35
PAKOLAISTEN OIKEUDET	36
Tehtävä: Ihmisoikeustaulukko	38
Tehtävä: Liiku askel eteenpäin	39
TARINOITA PAKOLAISUUDESTA	42
Tehtävä: Tarinoita pakolaisuuden kaarelta	43
Tehtävä: Patsaita pakolaisuudesta	44
RATKAISUJA: MITÄ MINÄ VOIN TEHDÄ?	45
Tehtävä: Monta tapaa vaikuttaa	46
LIITTEET	48
LÄHTEET	62

TIETOA PAKOLAISUUDESTA

Seuraavilta sivuilta löydät hyödyllistä yleistietoa pakolaisuudesta maailmalla ja Suomessa sekä sanaston, joka kokoaa keskeisimmät aiheeseen liittyvät käsitteet. Oppilaiden kanssa pakolaistietoon tutustuminen onnistuu tietovisan avulla ja käsitteisiin Termit tutuksi -harjoituksen saattelemana. Keskustelua pakolaisuudesta voi syventää Väitettä vai faktaa -harjoituksen kautta, joka antaa tilaisuuden myös ennakkoluulojen tarkasteluun ja purkamiseen.

Maailmassa ennätysmäärä kodeistaan paenneita

Vuoden 2021 loppuun mennessä maailmassa oli 89,3 miljoonaa kotiseudultaan pakenemaan joutunutta. Heistä 27,1 miljoonaa on pakolaisia, 53,2 miljoonaa kotimaansa sisällä siirtymään joutuneita ja 4,6 miljoonaa turvapaikanhakijoita. Vuoden 2022 puolella Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja muut kriisit Etelä-Sudanista Afganistaniin ovat nostaneet pakenemaan joutuneiden määrän yli dramaattisen 100 miljoonan virstanpylvään.

Valtaosa maailman pakolaisista on kotoisin vain kuudesta maasta: Syyriasta, Ukrainasta, Venezuelasta, Afganistanista, Etelä-Sudanista ja Myanmarista. Kaikista maailman pakolaisista 83 % asuu kehittyvissä maissa.

Väkilukuun suhteutettuna pakolaisia on eniten Libanonissa. Lukumäärällisesti eniten pakolaisia on puolestaan Turkissa, jossa oli vuoden 2021 lopussa arviolta 3,8 miljoonaa pakolaista. Muita merkittäviä vastaanottajamaita ovat Kolumbia, Pakistan, Uganda ja Saksa. (UNHCR Global Trends 2021.)

Paenneista suurin osa elää kehittyvissä maissa

Suurin osa kodeistaan paenneista ihmisistä, 53,2 miljoonaa, asuu kotimaansa rajojen sisäpuolella. Eniten kotimaansa sisällä paenneita on Kolumbiassa, Syyriassa, Kongossa, Jemenissä ja Etiopiassa. (UNHCR Global Trends 2021.)

Konfliktit ja vaino pakottavat miljoonat ihmiset jättämään kotinsa ja etsimään turvaa kotimaansa ulkopuolelta. Luonnonkatastrofit ovat kuitenkin suurin syy pakenemiseen. Luonnonkatastrofien takia kotimaansa sisällä paenneiden määrä on jopa kolminkertainen konfliktien ja vainon takia paenneiden määrään verrattuna. (IDMC, Global Report on Internal Displacement 2020.)

Heistä, jotka ylittävät valtioiden rajat, 72 % jää kotimaansa naapurivaltioon. Monet toivovat pikaista paluuta kotimaahansa, minkä lisäksi matkustaminen kauas kotimaasta on kallista ja vaarallista – sekä usein mahdotonta. (UNCHR Global Trends 2021.)

Pakolaiseksi voi joutua kuka tahansa

Lasten osuus pakolaisista on ollut jatkuvassa nousussa: tällä hetkellä maailman pakolaisista 41 % on lapsia (UNHCR Global Trends 2021).

Pakolaisuus koskettaa ihmisiä sukupuolesta, varallisuudesta ja elämäntilanteesta riippumatta. Sota, vaino ja luonnonmullistukset voivat pakottaa kenet tahansa kodistaan etsimään turvaa muualta. Kuitenkin ilmastonmuutoksen kaltaiset tekijät vaikuttavat kaikista suurimmin alueilla, jotka ovat jo valmiiksi hauraita ja joilla yhteiskuntien kyky vastata katastrofeihin sekä auttaa paenneita on jo valmiiksi heikko. Kehitysyhteistyöllä voidaan vahvistaa yhteiskuntia ja yksilöitä, jotta heidän selviytymiskykynsä vahvistuisi.

Joka päivä 25 000 ihmistä joutuu pakenemaan kodistaan. Yhteenlaskettuna tämä tarkoittaa, että lähes Turun kaupungin asukasmäärän kokoinen joukko joutuu pakenemaan joka ikinen viikko.

Pakolaisuus Suomessa

Ulkomaalaistaustaisten* määrä Suomessa on kasvanut tasaisesti kahden viime vuosikymmenen aikana ja vuonna 2020 Suomessa asui Tilastokeskuksen mukaan lähes 450 000 ulkomaalaistaustaista. Pakolaisia heistä on kuitenkin vain murto-osa.

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto onkin Suomessa vielä kansainvälisesti tarkasteluna kohtalaisen uusi ilmiö. Ensimmäiset pakolaiset saapuivat Suomeen vuonna 1973 Chilestä. 1970-luvun lopulla Suomi otti vastaan noin 500 vietnamlaispakolaista. Valtaosalle suomalaisista pakolaisuus tuli tutuksi vasta ensimmäisten suurten somalialaisten pakolaisryhmien saapumisen myötä 1990-luvun alussa.

Vuosina 2015–2016 Suomeen tuli tavallista enemmän turvapaikanhakijoita: vuonna 2015 jopa 32 476 henkilöä. Sitä ennen ja sen jälkeen turvapaikanhakijoita on kuitenkin saapunut vuosittain vain muutamia tuhansia. Turvapaikanhakijoista ainostaan osa on saanut myönteisen päätöksen ja jäänyt Suomeen. Lisäksi Suomi ottaa pakolaisia vastaan YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n koordinoiman kiintiöpakolaisjärjestelmän* kautta. Suomen vuosittainen kiintiö oli pitkään 750 henkilöä, mutta tällä hetkellä Suomi on sitoutunut ottamaan vastaan 1 050 kiintiöpakolaista vuodessa. Määrä on verrattain pieni, sillä esimerkiksi Ruotsin pakolaiskiintiö on 5 000 henkilöä.

Seuraavalta sivulta löytyvä tietovisa kokoaa tässä esiteltyä perustietoa pakolaisuudesta ja toimii hyvänä johdatuksena teeman käsittelyyn oppilaiden kanssa.

*Ulkomaalaistaustaisia ovat ulkomailla syntyneet henkilöt sekä henkilöt, joiden molemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. (Tilastokeskus)

*Lisätietoa kiintiöpakolaisjärjestelmästä:
<https://migri.fi/miten-kiintiopakolaiset-valitaan->

Pakolaisuuden sanasto

Pakolaisuutta käsitellessä on aluksi hyödyllistä keskustella ainakin lyhyesti aiheeseen liittyvistä käsitteistä. Näin voidaan varmistaa, että keskustelijat käyttävät sanoja samoissa merkityksissä. Keskeisimpiin käsitteisiin voi tutustua Termit tutuksi -harjoituksen avulla. Käsitteet on selitetty auki seuraavalta sivulta löytyvässä sanastossa. Halutessanne löydätte laajemman pakolaisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvän sanaston Pakolaisavun nettisivuilta: pakolaisapu.fi/sanasto.

Kuka on pakolainen?

Pakolainen on henkilö, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi rotunsa, etnisen taustansa, uskontonsa, kansallisuutensa tai poliittisen käsityksensä takia tai siksi, että hän kuuluu tiettyyn yhteiskuntaryhmään, ja joka oleskelee sen maan ulkopuolella, jonka kansalainen hän on, ja joka mainitun uhan vuoksi ei voi tai halua palata takaisin. (YK:n pakolaissopimus, Geneve 1951)

Jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa.

(YK:n ihmisoikeusjulistuksen 14. artikla)

Sanasto

Evakko eli kotimaansa sisällä paennut

Evakot eli kotimaansa sisällä paenneet ovat ihmisiä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa ja mahdollisesti myös kotiseutunsa, mutta eivät ole poistuneet kotimaastaan. Suurin osa maailman pakolaisista ovat kotimaansa sisällä paenneita. Usein heistä käytetään myös nimeä maansisäinen pakolainen.

Ilmastosiirtolaisuus

Ilmastonmuutoksen seuraukset ovat arvaamattomia, minkä vuoksi arviot siitä, kuinka moni joutuu pakenemaan kodistaan ilmastonmuutoksen takia vaihtelevat rajusti. Lukuisten tutkimusten mukaan ilmasto voi joutua pakenemaan 25 miljoonasta jopa miljardiin ihmiseen vuoteen 2050 mennessä, mutta yleisesti tunnustettu luku on 200 miljoonaa.

YK:n pakolaissopimuksen (1951) mukaan pakolaisasemaan on oikeutettu henkilö, jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi. Ympäristö- tai ilmastouhat eivät siis kuulu sopimuksen määritelmään. Tämän vuoksi Pakolaisapu puhuu ilmastosiirtolaisuudesta, ei ilmastopakolaisuudesta. Ilmastopakolaisia ei virallisesti ole olemassa.

Kiintiöpakolainen

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun (UNHCR) myöntämä pakolaisen asema ja hän saapuu maahan valtion määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa.

Maahanmuuttaja

Maahanmuuttajia ovat ihmiset, jotka asettuvat asumaan esimerkiksi Suomeen vuodeksi tai pidemmäksi ajaksi. Maahanmuuttajia ovat siis kaikki ulkomailta toiseen maahan muuttaneet, niin pakolaiset kuin työn tai opiskelupaikan perässä muuttaneet. Nykyään maahanmuuttaja-sanalla on noussut käsite maahanmuuttanut. Se kuvaa selkeämmin, että kyseessä on henkilö, joka on todella muuttanut maahan.

Pakolainen

Pakolainen on henkilö, joka saa kansainvälistä suojelua oman kotimaansa ulkopuolella. Hänellä on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen takia. Pakolaisen määritelmä ja oikeudet on sovittu YK:n Geneven pakolaissopimuksessa (1951).

Paperiton

Paperiton on henkilö, joka elää maassa vailla virallista oleskeluoikeutta. Paperittoman oleskelu ei ole viranomaisten tiedossa tai sallimaa. Suomessa on myös paperittomien kanssa rinnasteisessa asemassa olevia ihmisiä. Heillä on oikeus oleskella Suomessa, mutta ei oikeutta sosiaali- ja terveyspalveluihin. Pelkkä passin tai muun henkilöllisyystodistuksen puuttuminen ei tee ihmisestä paperitonta. Turvapaikanhakijat eivät ole paperittomia, sillä heillä on lupa oleskella Suomessa turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajan.

Siirtolainen

Siirtolainen on yleistermi henkilölle, joka muuttaa pysyvästi asumaan toiseen maahan. Siirtolaisella tarkoitetaan sekä maahanmuuttajaa että maastamuuttajaa. Kansainvälisissä tilastoissa siirtolainen on henkilö, joka muuttaa maasta ainakin vuodeksi ulkomaille. Monien maiden tilastoissa siirtolaiseksi määritellään kuitenkin myös henkilöt, jotka muuttavat maahan lyhyemmäksi ajaksi. Siirtolaisia ovat niin pakolaiset kuin muista syistä muuttavat.

Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakija on henkilö, joka saapuu vieraaseen valtioon ja hakee sieltä suojelua. Vain osalle turvapaikanhakijoista myönnetään YK:n pakolaissopimuksen mukainen pakolaisasema ja turvapaikka. Jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, turvapaikanhakijalle voidaan myöntää turvapaikkahakemuksensa perusteella oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, eli toissijainen suojeluasema. Tällainen lupa voidaan myöntää esimerkiksi, jos henkilöä uhkaa kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus.

TEHTÄVÄ:

Termit tutuiksi

Tehtävä sopii hyvin pakolaisteemaisen oppitunnin alkuun, kun aihetta ei ole käsitelty aiemmin.

Tavoite: Oppilaat sisäistävät pakolaisuuden ja maahanmuuton keskeisimmät käsitteet ja osaavat kertoa niiden eroista.

Kesto: 20 min

Tarvitset: termit tulostettuina ja leikattuina

Ohjeet:

- Tulosta ja leikkaa termilaput (Liite 1).
- Jaa oppilaat pienryhmiin tai pareihin ja jaa jokaiselle yksi termilappu.
- Pyydä oppilaita keskustelemaan ja/tai kirjoittamaan termille määritelmä.
- Käykää termit yksitellen läpi. Hyödynnä läpikäynnissä edellisiltä sivuilta sanastoa.
- Kysy lopuksi ”mitä eroa on maahanmuuttajalla, pakolaisella ja turvapaikanhakijalla?”, ja kertaa vielä näiden ero sanaston avulla.

Vinkki: Pakolaisavun verkkosivuilta löydät laajemman sanaston (pakolaisapu.fi/sanasto).

TEHTÄVÄ:

Tietovisa pakolaisuudesta

Tehtävä toimii hyvin johdatuksena perustietoon pakolaisuudesta.

Tavoite: Oppilaat saavat perustietoa pakolaisten määrästä, lähtö- ja vastaanottajamaista sekä sijoittumisesta globaalisti.

Kesto: 15 min

Tarvitset: tietovisat tulostettuina tai heijastettuna dialle

Ohjeet:

- Tulosta ja jaa tietovisa oppilaille [Liite 2].
- Anna oppilaille 5–10 minuuttia aikaa tietovisan täyttämiseen. Tietovisan voi tehdä myös pareittain.
- Käy oppilaiden kanssa läpi oikeat vastaukset (alla). Halutessanne voitte laskea pisteitä. Kerro kunkin vastauksen jälkeen aiheesta hieman lisää. Voit hyödyntää alla olevia nostoja ja täydentää kertomaasi sivujen 4–6 pohjalta.
 - **1a: 89,3 miljoonaa.**
Heistä valtaosa, 53,2 miljoonaa, on kotimaansa sisällä paenneita, 27,1 miljoonaa on pakolaisia, ja 4,6 miljoonaa turvapaikanhakijoita. Heistä, jotka ylittävät valtioiden rajat, 72 % jää kotimaansa naapurivaltioon. Huom! Luvut ovat vuodelta 2021 eli esimerkiksi Ukrainan sotaa paenneet eivät näy näissä luvuissa.
 - **2b: Syyria.**
Vuoden 2021 lopussa eniten pakolaisia oli lähtenyt seuraavista maista: Syyria (6,8 milj.), Venezuela (4,6 milj.), Afganistan (2,7 milj.), Etelä-Sudan (2,4 milj.), Myanmar (1,2 milj.).
 - **3c: 83 %.**
Valtaosa maailman pakolaisista asuu kehittyvissä maissa.
 - **4b: Turkki.**
Vuoden 2021 lopussa eniten pakolaisia olivat vastaanottaneet seuraavat maat: Turkki (3,8 milj.), Kolumbia (1,8 milj.), Uganda (1,5 milj.), Pakistan (1,5 milj.), ja Saksa (1,3 milj.).
 - **5c: 0,03%.**
Suomeen saapuu vuosittain vain muutamia tuhansia pakolaisia. Myös koko EU:n osuus maailman pakolaisten vastaanotosta on pieni, vain 10 % maailman pakolaisista.
 - **6a: 2 545.**
Vuonna 2015 Suomeen saapui yli 30 000 turvapaikanhakijaa, mutta sitä ennen ja sen jälkeen hakijoita on ollut vuosittain muutamia tuhansia. Sen lisäksi pakolaiskiintiöjärjestelmän kautta on tullut Suomeen pitkään 750 henkilöä vuodessa ja nykyään 1 050 henkilöä vuodessa.

- Keskustele oppilaiden kanssa tietovisan herättämistä ajatuksista.
 - Kuinka monta vastausta kukin sai oikein?
 - Oliko kysymyksiin helppo vastata?
 - Yllättikö jokin tieto, mikä?
 - Mitä tietovisasta jäi päällimmäisenä mieleen?

TEHTÄVÄ:

Väitettä vai faktaa

Tehtävä sopii hyvin syventäväksi harjoitukseksi pakolaisaiheiselle oppitunnille.

Tavoite: Oppilaat saavat oikeaa tietoa pakolaisuudesta ja tilaisuuden käsitellä ja purkaa pakolaisuuteen liittyviä ennakkoluuloja.

Kesto: 30 min

Tarvitset: väitteet tulostettuina ja leikattuina (Liite 3)

Ohjeet:

- Tulosta väitteet (Liite 3) ja jaa oppilaat kuuteen ryhmään. Jaa jokaiselle ryhmälle yksi väite.
- Pyydä ryhmiä keskustelemaan väitteestä: ”Pitääkö väite paikkaansa? Kuinka perustelette kantanne?”
- Pyydä ryhmiä vuorotellen lukemaan väite ääneen ja summaamaan ryhmäkeskustelun pääkohdat. Tämän jälkeen voit kysyä myös muiden ryhmien ajatuksia. Mitä ajatuksia tämä herättää? Oletteko samaa mieltä? Haluaisiko joku lisätä jotakin?
- Anna kunkin väitteen kohdalla oppilaille tietoa aiheesta alla listattujen faktojen avulla. Voit lukea tekstin ääneen tai vetää keskustelun yhteen omin sanoin.
- Keskustelkaa lopuksi, millaisia ajatuksia tehtävä herätti.
 - Yllättikö jokin tieto? Mikä?
 - Millaisia ovat luotettavat tiedonlähteet?
 - Miksi liikkeellä on paljon myös väärää tietoa?
 - Millaisia ennakkoluuloja ihmisillä voi olla pakolaisuuteen liittyen?
 - Mistä ennakkoluulot johtuvat?

Vinkki: Voit toteuttaa harjoituksen myös mielipidejanan avulla. Mielipidejana-harjoituksessa aseta luokan toiseen päähän ”samaa mieltä” -teksti ja toiseen päähän ”eri mieltä” -teksti. Lue väite kerrallaan ääneen ja pyydä oppilaita asettumaan janalla haluamaansa kohtaan. Kysy, miksi oppilaat aseitoivat janalle valitsemallaan tavalla. Anna aina tietoa kustakin väitteestä keskustelun päätteeksi.

Väite 1:

Ilman passia tai viisumia saapuvat turvapaikanhakijat ovat laittomia pakolaisia.

Fakta: Ei ole olemassa laittomia pakolaisia; ihminen ei voi koskaan olla laitton. Turvapaikan hakeminen on ihmisoikeus ja hakuprosessin aikana turvapaikanhakijoilla on laillinen oikeus olla maassa. Kansainvälisen oikeuden mukaan ei ole väliä, saapuuko turvapaikanhakija oikeilla vai väärennetyillä papereilla, eikä tällä ole vaikutusta turvapaikan myöntämiseen.

Usein turvapaikanhakijoilla ei ole mahdollisuutta hankkia virallisia matkustusasiakirjoja ennen pakomatkaa. Mikäli pakolaista vainoavat kotimaan viranomaiset, voi passin saaminen olla mahdotonta. Vieraan maan viisumin hankkiminen voi olla vaarallista tai viisumia ei myönnetä. Tämän vuoksi monet turvapaikanhakijat turvautuvat salakuljettajiin ja väärennetyihin asiakirjoihin.

Väite 2:

Turvapaikanhakijat etsivät taloudellisesti parempaa elämää.

Fakta: Kukaan ei jätä kotiaan kevyin perustein. Pakolaisuuden taustalla voi olla vainoa, sota, aseellisia konflikteja tai ympäristökatastrofeja. Tällöin ihmiset etsivät turvaa ja paikkaa, jossa elää normaalia elämää. Vakavat aseelliset konfliktit ja ihmisoikeusloukkaukset tapahtuvat usein maailman köyhimmissä maissa, sillä köyhyys ruokkii sotien ja konfliktien syntymistä. Tämän vuoksi Suomeen ja Eurooppaan tulevista turvapaikanhakijoista suuri osa tulee köyhistä maista. Köyhyys sinänsä ei kuitenkaan oikeuta saamaan turvapaikkaa. Jos huono elintaso on ainoa peruste turvapaikkahakemukselle, hakemus saa kielteisen päätöksen.

Väite 3:

Suomeen tulee vuosi vuodelta enemmän turvapaikanhakijoita ja pakolaisia.

Fakta: Vuonna 2015–2016 Suomeen saapui tavallista enemmän turvapaikanhakijoita. Vuonna 2015 Suomesta haki turvapaikkaa jopa yli 30 000 henkilöä. Sitä edeltävinä vuosina ja sen jälkeen turvapaikanhakijoita on kuitenkin ollut keskimäärin noin 3 000–4 000. Hakijoista positiivisia päätöksiä on saanut enimmillään noin puolet. Turvapaikanhakijoiden lisäksi Suomi vastaanottaa vuosittain suoraan ulkomailta valikoituja kiintiöpakolaisia. Vuonna 2022 Suomi on sitoutunut vastaanottamaan 1 050 kiintiöpakolaista. Kansainvälisesti katsoen Suomen pakolaismäärät ovat hyvin pieniä. Myös koko EU:ssa oli vain 10 % maailman pakolaisista. Suurimman vastuun maailman pakolaistilanteesta kantavat kehittyvät maat, joissa elää 83 % maailman pakolaisista. Useimmiten ihmiset pakenevat oman maansa rajojen sisäpuolella. Sen jälkeen yleisimmin paetaan naapurimaihin.

Väite 4:

Pakolaiset haluavat elää sosiaaliturvan varassa.

Fakta: Maahanmuuttaneiden ja pakolaisten työttömyysaste Suomessa on huomattavasti suurempi kuin muun väestön. Tähän on monia syitä. Pakolaiset saapuvat maahan ilman suomen tai ruotsin kielen taitoa, joka on usein edellytys työpaikan saamiselle. Usein kotimaassa suoritettuja tutkintoja ei tunnusteta Suomessa ja moni joutuu opiskelemaan uuden ammatin. Myös ennakkoluulot ja rasismi vaikeuttavat merkittävästi työnsaantia. Monet tekevät kovasti töitä työllistymisen eteen, mutta edellä mainituista syistä se on silti vaikeaa ja hidasta. Tilastot kertovat, että mitä kauemmin pakolaiset Suomessa asuvat, sitä paremmin he työllistyvät.

Suomalainen sosiaaliturva noudattaa ihmisoikeuksien ja perustuslain mukaista yhdenvertaisuuden periaatetta, ja pakolaisaseman saaneilla on samalla tapaa oikeus sosiaaliturvaan kuin Suomessa syntyneillä. Myös samat velvollisuudet, kuten verojen maksu, koskettavat luonnollisesti myös heitä. Turvapaikanhakijat puolestaan saavat vastaanottorahaa, joka on n. 30 % pienempi kuin vähimmäistoimeentulotuki, ja heillä ei ole oikeutta esimerkiksi asumis- tai opintotukeen.

Väite 5:

Pakolaiset ovat nuoria, terveitä miehiä, joiden pitäisi jäädä puolustamaan kotimaataan.

Fakta: Maailman pakolaisista valtaosa on naisia ja alle 18-vuotiaita. Koska matkustaminen on miehille helpompaa ja turvallisempaa, Eurooppaan saapuvissa turvapaikanhakijoissa miesten osuus korostuu.

Pakenemaan joutuvat miehet ovat useimmiten siviilejä. Monet pakolaisuutta aiheuttavat sodat ovat maansisäisiä taisteluja, joissa siviilit ovat usein väkivaltaisuuksien kohteina. Aseellisen konfliktin osapuolina voi olla lukuisia sisäisiä ryhmittymiä, kansainvälisiä joukkoja sekä yksityissektorin turvallisuusyhtiöitä, jolloin ajatus kotimaan puolustamisesta ei enää päde.

Pakolaisuuden taustalla on vaino, joka kohdistuu poliittiseen mielipiteeseen, uskontoon, alkuperään, sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Usein pakolaiset eivät saa suojelua kotimaansa viranomaisilta ja joutuvat siksi lähtemään. Joskus ihmiset joutuvat pakenemaan ympäristökatastrofeja.

Kiintiöpakolaispolitiikassaan Suomi painottaa heikoimmassa asemassa olevien vastaanottamista, joten kiintiöpakolaisina Suomeen saapuu usein perheitä, yksinhuoltajaäitejä, vammaisia ja muita haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä.

Väite 6:

Suomeen saapuvat pakolaiset ovat turvallisuusuhka.

Fakta: Turvapaikkajärjestelmä sisältää tehokkaita keinoja erilaisten väärinkäytösten estämiseksi. Turvapaikanhakijat ovat hakuprosessin aikana tekemisissä useiden eri viranomaisten kanssa ja heidän taustansa tutkitaan tarkkaan ennen päätöksentekoa. Geneven pakolaissopimuksen ns. poissuljenta-artikla takaa sen, ettei vakaviin rikoksiin syyllistyneille myönnetä pakolaisen asemaa. Vastaava pykälä on myös Suomen ulkomaalaislaissa.

Mikäli Suomeen saapuu turvapaikanhakija, jota epäillään vakavasta kansainvälisestä rikoksesta, Suomen viranomaisilla on velvollisuus tutkia asia ja tarvittaessa viedä tapaus oikeuteen. Suojelupoliisi selvittää jokaisen Suomeen valittavan kiintiöpakolaisten taustat ennen kuin pakolainen saa luvan tulla Suomeen.

KODIN JÄTTÄMINEN JA PAKOMATKA

Kaikkia pakolaisia yhdistää se, että he ovat joutuneet jättämään kotinsa vastoin tahtoaan. Kukaan ei jätä kotiaan kevyin perustein. Lähdön taustalla on pelko omasta ja perheen turvallisuudesta, jolloin normaalin elämän jatkaminen on mahdotonta. Kodin mukana taakse jää perheenjäseniä ja ystäviä, omaisuutta, työ sekä kauemmas paettaessa tuttu kulttuuri ja kieli. Joskus lähtö voi tulla hyvinkin äkkiä eikä suunnitteluun jää paljoa aikaa. Seuraavalta sivulta löytyvä Matkalaukku-harjoitus havainnollistaa lähdön äkillisyyttä ja taakse jättämisen vaikeutta. Harjoitus toimii hyvin esimerkiksi tunnin alussa teemaan virittävänä harjoituksena.

Pakomatkat ovat usein vaarallisia, ja moni joutuu matkustamaan epäinhimillisissä oloissa, salakuljettajien armoilla. Salakuljetukseen liittyy aina huijauksien ja hyväksikäytön riski. Pakolainen voi menettää kaikki rahansa, ja silti on epävarmaa, pääseekö hän turvaan ja sovittuun määränpäähän. Matkan aikana ihmiset saattavat joutua eroon perheistään. Vuosittain tuhansia pakolaisia hukkuu Välimeren ja menehtyy tai katoaa ylittäessään Saharan aavikkoa. Pakomatka-aihetta voi käsitellä oppilaiden kanssa Pakomatka-pelin avulla tai tutustumalla Hawkarin tarinaan.

Kenenkään ei pitäisi joutua turvautumaan salakuljetukseen, mutta usein turvallisia reittejä ei ole. Jokaisella on oikeus turvalliseen elämään ja turvapaikan hakemiseen toisesta valtiosta, joten on suuri ongelma, että moni pakolainen joutuu hengenvaaraan tai alttiiksi hyväksikäytölle tavoitellessaan tätä oikeutta. Suomes-ta käsin turvallisia reittejä voitaisiin lisätä konkreettisesti esimerkiksi pakolais-kiintiötä korottamalla ja perheenyhdistämistä helpottamalla.

TEHTÄVÄ:

Matkalaukku

Tehtävä sopii hyvin lämmittelyharjoitukseksi pakolaisaiheisen oppitunnin alkuun.

Tavoite: Oppilaat saavat uusia näkökulmia pakolaisuuteen ja mahdollisuuden kehittää empatiataitojaan.

Kesto: 10–15 min

Tarvitset: paperia ja kyniä oppilaille

Ohjeet:

- Pyydä oppilaita ottamaan paperia ja kynä esiin.
- Kerro, että teette harjoituksen, jossa oppilaat kuvittelevat, että heidän tulisi yllättäen paeta omasta kodistaan.

- Lue seuraava ohje oppilaille:
 - ”Perheesi on vaarassa, ja teidän täytyy paeta välittömästi. Sinulla on 2 minuuttia aikaa päättää, mitkä viisi tavaraa pakkaat matkalaukkuusi mukaan. Kirjoita valitsemasi tavarat paperiin.”
- Keskustele harjoituksen jälkeen oppilaiden kanssa seuraavista kysymyksistä.
 - Mitä valitsitte mukaan?
 - Oliko valinnan tekeminen helppoa?
 - Millä perusteella valitsitte tavarat?
 - Mitä oli vaikea jättää pois?
- Voit kertoa alla olevien kuvausten perusteella esimerkkejä siitä, mitä pakolaiset ovat oikeasti ottaneet mukaansa. Halutessasi voit myös tulostaa esimerkit (Liite 4) ja laittaa paperin kiertämään luokassa.

Abboissa,
20 vuotta

- vauvan vaatteita
- lääkkeitä
- aurinkorasvaa
- vauvanruokaa
- puhdasta vettä
- lompakko
- tärkeitä dokumentteja (mm. vauvan rokotekortti)

Iqbal,
17 vuotta

- vaatteita
- peseytymistarvikkeita
- laastareita
- 100 dollaria
- 130 liiraa
- älypuhelin ja varapuhelin
- 3 SIM-korttia
- puhelimen laturi

Omran,
6 vuotta

- yhdet housut ja yksi paita
- lääkeruisku (häätätapauksia varten)
- vahtokarkkeja
- saippuaa
- hammasharja ja hammastahnaa
- laastareita ja lääkkeitä

- Kerro lopuksi: Lähtö voi tulla joskus hyvinkin nopeasti, jolloin valintojen tekemiseen ei ole paljon aikaa. Pakolaiset joutuvat usein jättämään taakseen kaiken. Jos mahdollista, moni pakkaa mukaan ainakin matkustusasiakirjat, puhelimen, lääkkeet ja rahaa, sillä ne auttavat matkantekoa ja niitä on vaikea korvata. Tavaroista luopuminen voi olla vaikeaa, mutta tärkeämpää on huomata, että pakolaiset jättävät lähtiessään taakseen esimerkiksi oman kotinsa, kaverinsa ja harrastuksensa. Niiden mukana jäävät kotimaa ja tutut toimintatavat sekä usein mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltä.

TEHTÄVÄ:

Pakomatka-peli

Tehtävä sopii hyvin pakolaisaiheiselle tunnille, jossa käsitellään pakomatkoihin liittyviä haasteita ja/tai pakolaisten oikeuksia.

Tavoite: Oppilaat oppivat pakomatkoihin liittyvistä haasteista ja riskeistä ja saavat mahdollisuuden kehittää empatiataitojaan.

Kesto: 15–20 min

Tarvitset: Pelin ohjeet itselle (halutessasi voit heijastaa kohdat dioille, yksi kysymys per dia)

Ohjeet:

- Kerro koululaisille, että pelaatte pelin, jossa samaistutaan nuoren pojan pakomatkaan, joka on aikoinaan paennut Afganistanista Suomeen. Matkalla oppilaat joutuvat tekemään valintoja. Tehtävän alkaessa kaikki oppilaat seisovat. Joka kysymyksen jälkeen oppilaat, jotka valitsivat ”väärin”, istuutuvat ja putoavat pelistä pois. Lopuksi katsotaan, kuinka moni selvisi matkasta ja pääsi turvaan.
- Lue seuraavat tilannekuvaukset oppilaille yksi kerrallaan. Kohtien 2–4 jälkeen pyydä oppilaita viittaamaan heidän valitsemansa vastauksen mukaan ja kerro, ketkä jäävät seisomaan ja kenen täytyy istuutua. Halutessasi voit kopioida vaiheiden 1–4 kursivoituneet tekstit dioille (jokainen vaihe omalle dialle).

Peli alkaa

1. Pyydä kaikkia seisomaan. Aloita peli lukemalla teksti henkilöstä, johon samaistutaan:

- ”Kuvittele, että olet 12-vuotias poika Afganistanista. Sinulla on kaksi siskoa ja yksi veli, ja olet rikkaasta perheestä. Isäsi on tapettu, kun hän oli moskeijassa rukoilemassa.” (dia 1)

2. Lue seuraava teksti ja vaihtoehdot:

- ”Äitisi päättää, että lähette pakoon. Hän maksaa salakuljettajalle. Pohjois-Afganistanissa salakuljettaja kertoo, että koko perhettä on vaikea viedä kerralla. Perheen pitää hajaantua. Miten perheesi valitsee?

a) sinä ja 17-vuotias sisko ja 15-vuotias veljesi jatkatte matkaa

b) sinä ja äitisi jatkatte matkaa, isovelji ja isosisko jäävät Afganistaniin.” (dia 2)

Pyydä heitä, jotka valitsivat a-vaihtoehdon, nostamaan käsi ylös. Käden nostaneet saavat jäädä seisomaan, muut istuutuvat (putoavat pelistä).

3. Lue seuraava teksti ja vaihtoehdot:

- ”Nyt matkaat sisarustesi kanssa kolmisin. Teitä pelottaa ja teillä on nälkä. Venäjällä veljesi yhtäkkiä katoaa. Miten toimitte siskosi kanssa?

a) jäätte odottamaan, että veli löytyy

b) jatkatte matkaa salakuljettajan avulla.” (dia 3)

Pyydä niitä, jotka valitsivat a-vaihtoehdon, nostamaan käsi ylös. Käden nostaneet istuutuvat (putoavat pelistä).

4. Lue seuraava teksti ja vaihtoehdot:

- ”Venäjällä poliisit kysyvät teiltä jatkuvasti passia, jota teillä ei ole. Miten päätätte toimia?

a) hankitte väärennetyt passit

b) lahjotte poliiseja rahoillanne, jotta pääsisitte etenemään ilman passeja.” (dia 4)

Pyydä heitä, jotka valitsivat a-vaihtoehdon, nostamaan käsi ylös. Käden nostaneet istuutuvat (putoavat pelistä).

Peli päättyy

5. Kysy lopuksi: ”Kuinka moni jäi seisomaan?”. Kerro seisomaan jääneille, että he selvisivät tällä kertaa matkasta ja pääsivät siskon kanssa Suomeen. Suomeen saapuu vuosittain muutamia tuhansia turvapaikanhakijoita, joista reilu kolmannes saa oleskeluluvan. Voit verrata, että reilu kolmannes seisomaan jääneistä saisi Suomesta turvapaikan.

- Keskustele harjoituksen jälkeen ryhmän kanssa seuraavista kysymyksistä. Oppilaat voivat pohtia kysymyksiä ensin pareittain tai pienryhmissä.
 - Oliko valintoja matkan aikana helppo/vaikea tehdä?
 - Mikä valinta oli vaikea?
 - Miten perustelit valintasi?
 - Mitä edellytyksiä matkan onnistumiselle oli paitsi hyvä tuuri?
- Kerro lopuksi: Usein ei ole oikeaa tai väärää ratkaisua. Valinnat pakomatalla ovat vaikeita ja sattumanvaraisia. Pojan tekemät valinnat eivät ole yleispätevästi ”oikeita” vaan muidenkin valintojen kautta voi päästä matkalla eteenpäin – tai sitten ei. Pojan äiti maksoi suuren summan salakuljettajalle, mikä oli edellytyksenä pakomatalle. Useimmilla ei ole varaa paeta kauemmas, vaan he jäävät kotimaansa rajojen sisäpuolelle tai naapurimaahan. Varakkaammillekin pakomatka saattaa merkitä koko omaisuudesta luopumista. Salakuljetukseen liittyy aina huijauksen ja hyväksikäytön (ja jopa kuoleman) riski. Turvallisia reittejä tarvitaan lisää. Turvallisempia reittejä voitaisiin rakentaa esimerkiksi korottamalla pakolaiskiintiötä ja helpottamalla perheenyhdistämistä.

Vinkki: Jatkomona Pakomatka-harjoitukselle voit lukea ”Ahmadin tarinan”, jossa hän kertoo ensimmäisistä vaiheistaan Suomeen saapumisen jälkeen (Liite 8).

TEHTÄVÄ:

Hawkarin tarina

Tehtävä sopii hyvin pakolaisaiheiselle tunnille, jossa käsitellään pakomatkoihin liittyviä haasteita ja/tai pakolaisten oikeuksia.

Tavoite: Oppilaat ymmärtävät, millaisia haasteita ja riskejä pakomatkoihin liittyy.

Kesto: 15–20 min

Tarvitset: Tarinan itsellesi luettavaksi (Liite 5) tai tulostettavaksi oppilaille

Ohjeet:

- Lue oppilaille irakilaisen Hawkarin kertomus hänen pakomatkastaan Suomeen.
- Keskustele oppilaiden kanssa seuraavista kysymyksistä:
 - Millaisia haasteita Hawkar kohtasi pakomatalla?
 - Millaisia pakomatkoihin liittyviä ongelmia tarina tuo esiin?
 - Miten vaarallisilta pakomatkoilta voitaisiin välttyä?
- Kerro lopuksi: Pakomatkat ovat liian usein vaarallisia ja niihin liittyy monia ihmisoikeusloukkauksia. Pakolaiset joutuvat esimerkiksi matkustamaan epäinhimillisissä oloissa, ja moni on alttiina hyväksikäytölle ja huijauksille. Salakuljettajiin turvautuessa itsemääräämisoikeus puuttuu ja sovittuun määränpäähän ei välttämättä päästä. Moni joutuu eroon perheestään pakomatkan aikana. Turvallisia reittejä hakea ja saada kansainvälistä suojelua tarvitaan lisää. Turvallisempia reittejä voitaisiin rakentaa esimerkiksi korottamalla pakolaiskiintiötä ja helpottamalla perheenyhdistämistä.

ELÄMÄÄ UUDESSA MAASSA

Maasta riippumatta pakolaisten elämän aloitukseen uudessa ympäristössä liittyy paljon yhdistäviä tekijöitä. Afganistanilainen Suomessa ja kongolainen Ugandassa ovat yhtä lailla uuden opettelu edessä. Yhteiskunta ja sen palvelut on järjestetty eri tavoin kuin kotimaassa, kieli on vieras ja kulttuuri ja sosiaaliset käytännöt poikkeavat lapsuudessa opituista. Kielen ja yhteiskunnan toimintatapojen opiskelun lisäksi monella on edessä myös uuden ammatin opiskelu, sillä kotimaassa hankittu tutkinto ja työkokemus eivät riitä työn saamiseen. Kun aiemmin hankitut taidot eivät enää päde ja elämän joutuu aloittamaan alusta, moni pohtii myös identiteettiään. Kuka minä olen ja mihin minä kuulun?

Pakolaisten tapauksessa uuden elämän aloitusta voivat varjostaa kotimaassa kohdatut raskaat kokemukset tai läheisten menettäminen. Sodan, väkivallan ja kidutuksen kokeminen tai todistaminen jättävät jäljen ja voivat vaikuttaa osalla toimintakykyyn ja mielenterveyteen. Monia pakolaisia yhdistää myös ikävä tai huoli, jos osa perheenjäsenistä on edelleen kotimaassa tai joutunut eri paikkaan matkan aikana. Jos perhettä tai sukulaisia asuu samassa paikassa, kotoutuminen uuteen maahan on päinvastoin helpompaa. Pakolaiset kohtaavat valitettavan usein monissa maissa myös syrjintää ja rasismia, mikä vie henkisiä voimavaroja ja voi vaikeuttaa esimerkiksi työnsaantia.

Jos elämän aloitukseen uudessa maassa liittyy epävarmuutta siitä, saako maahan jäädä, kotoutuminen väistämättä viivästyy. Epävarmassa tilanteessa elämää voi olla vaikeaa tai mahdotonta suunnitella pidemmälle, kaikkiin yhteiskunnan palveluihin ei välttämättä ole pääsyä ja motivaatio vaikkapa opiskella kieltä tai uutta ammattia heikkenee. Siksi on tärkeää, että turvapaikkaprosessit olisivat sujuvia ja oikeudenmukaisia ja kenenkään asuminen esimerkiksi vastaanottokeskuksessa tai pakolaisleirillä ei pitkittyisi.

Lopulta jokaisen pakolaisen polku on kuitenkin omanlaisensa. Minkä ikäinen ihminen on? Kuinka kauas kotoa ja mihin maahan hän on paennut? Onko hän paennut yhdessä perheensä kanssa vai yksin? Missä hän asuu – pakolaisleirillä, kaupunkipakolaisena vai itse järjestämässään asunnossa? Ehtikö hän pois sodan jaloista ajoissa vai joutuiko väkivallan kohteeksi tai todistajaksi? Millainen koulutus- ja ammattitausta hänellä on? Osaako hän lukea? Millainen hänen taloudellinen tilanteensa on? Millaiset valmiudet ja voimavarat hänellä on oppia uutta? Kuinka hänet otetaan vastaan uudessa maassa? Tutustuuko hän ystävällisiin ihmisiin? Saako hän oleskeluluvan ja pääsyn yhteiskunnan palveluihin? Muun muassa nämä yksilölliset tekijät vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka polku muodostuu ja miten elämän aloitus uudessa maassa etenee.

Tässä osiossa oppilaat pääsevät tutustumaan Suomeen paenneen Ahmadin sekä Ugandaan paenneen Antoinetten elämään, kun he kertovat tarinoissa ensimmäisistä vaiheistaan uudessa maassa. Tarinoita voi käsitellä erillisinä harjoituksina tai niistä voi keskustella myös rinnakkain saman tunnin aikana. Uudessa maassa -harjoituksessa oppilaat saavat puolestaan itse asettua vieraaseen maahan muuttavan henkilön asemaan. Sitä kautta he voivat pohtia, millaista tukea he itse toivoisivat paikallisilta ihmisiltä ja yhteiskunnalta uudessa tilanteessa.

TEHTÄVÄ:

Uudessa maassa

Tehtävä sopii hyvin pakolaisaiheisen oppitunnin tai opetuskokonaisuuden päättäväksi harjoitukseksi.

Tavoite: Oppilaat hahmottavat uudessa maassa asumiseen liittyviä haasteita ja saavat mahdollisuuden kehittää empatiataitojaan. Oppilaat tunnistavat konkreettisia keinoja, joilla pakolaisia ja maahanmuuttaneita voi tukea.

Kesto: 15–20 min

Tarvitset: Maakortit tulostettuna (Liite 6) tai itse kirjoitettuna, post-it -lappuja tai papereita

Ohjeet:

- Pyydä osallistujia jakautumaan pieniin ryhmiin tai pareihin. Jaa jokaiselle ryhmälle/parille oma maakortti (Liite 6).
- Pyydä nyt osallistujia pohtimaan tilannetta, jossa he ovat muuttaneet tähän tuntemattomaan maahan. He eivät tunne maasta ketään, eivätkä osaa maan kieltä tai tunne sen kulttuuria.
- Pyydä osallistujia kirjoittamaan kolmen kohdan lista siitä, millaista tukea ja apua he haluaisivat saada tuossa uudessa maassa ja tilanteessa – esimerkiksi naapureilta, koulussa, ventovierailta bussissa, päättäjiiltä ja niin edelleen.
- Käykää listat läpi yhdessä niin, että jokainen ryhmä/pari voi lukea omansa ääneen.
- Tämän jälkeen jaa osallistujille laput ja pyydä heitä kirjoittamaan lapulle yksi tapa, jolla voi itse tukea Suomeen tulleita pakolaisia tai turvapaikanhakijoita. Tämän voi keksiä itse tai valita ensimmäiseltä listalta.
- Liimatkaa lopuksi kaikki post-it -laput seinälle. Voit lukea muutamia lappuja ääneen koko ryhmälle - ihastelkaa yhdessä, miten paljon luokassa on voimaa muuttaa maailmaa paremmaksi.
- Kerro lopuksi: Elämän aloitukseen liittyy aina paljon uuden opettelua (esim. kieli, yhteiskunnan toiminta, uusi ammatti). Jokaisen polku on kuitenkin aina yksilöllinen. Siihen vaikuttavat mm. onko henkilö tullut maahan pakolaisena vai muusta syystä, millainen koulutustausta hänellä on, onko hän joutunut eroon perheestään ja miten hänet otetaan uudessa maassa vastaan. Yhteiskunnan vastaanottavuus vaikuttaa paljon. Sujuvat oleskelulupaprosessit ja pääsy erilaisiin palveluihin (terveyspalvelut, opinnot, työllistyminen) helpottavat uuden elämän aloitusta. Suuri merkitys on myös sillä, kuinka ihmiset ottavat uuden tulijan vastaan kouluissa, päiväkodeissa, naapurustoissa, harrastusporukoissa ja työpaikoilla.

TEHTÄVÄ:

Antoinetten tarina

Tehtävä sopii hyvin elämää uudessa maassa -teeman käsittelyyn. Tarinaan voi tutustua rinnakkain Ahmadin tarinan kanssa (Liite 8).

Tavoite: Oppilaat hahmottavat, millaisia haasteita uuden elämän aloittamiseen liittyy ja tunnistavat tekijöitä, jotka edesauttavat uuteen maahan kotoutumista.

Kesto: 15–20 min

Tarvitset: Tarinan itsellesi luettavaksi (Liite 7) tai tulostettavaksi oppilaille

Ohjeet:

- Lue tarina ääneen oppilaille tai jaa se oppilaille luettavaksi.
- Pyydä oppilaita keskustelemaan seuraavista kysymyksistä:
 - Millaisia haasteita Antoinette oli kohdannut Ugandassa?
 - Mikä häntä oli auttanut uuden elämän rakentamisessa?
 - Miten muutoin Antoinetta tai muita pakolaisia Ugandassa tai muualla maailmassa voisi auttaa?
- Keskustelkaa oppilaiden ajatuksista yhdessä.
- Kerro lopuksi: Elinkeinojen turvaaminen tai työpaikan saaminen on äärimmäisen tärkeää kotoutumisen ja hyvinvoinnin kannalta, maassa kuin maassa. Monelle pakolaiselle työn saaminen uudessa maassa on kuitenkin haastavaa ja vie aikaa. Usein se vaatii koulutusta: kielikoulutusta, ammattikursseja tai kokonaan uuden tutkinnon opiskelua. Esimerkiksi Ugandan pakolaisasutusalueilla monelle luku- ja kirjoitustaidon kurssi ja/tai talouskurssi ovat ensimmäinen askel, joka avaa oven kohti parempaa tulevaisuutta. Kehitysyhteistyön avulla voimme tukea haastavassa tilanteessa olevien pakolaisten koulutukseen pääsyä globaalisti myös Suomesta käsin.

Vinkki: Voitte käsitellä Antoinetten tarinaa Ugandasta ja Ahmadin tarinaa Suomesta (Liite 8) rinnakkain. Keskustelkaa oppilaiden kanssa, mitä yhteistä tarinoissa on. Mitkä haasteet yhdistävät Antoinetta ja Ahmadiä? Millainen tuki hyödyttäisi molempia?

TEHTÄVÄ:

Ahmadin tarina

Tehtävä toimii hyvin pakolaisiä oppitunnin tai opetuskokonaisuuden päättävänä harjoituksena. Pakomatka-peli on luotu Ahmadin tarinan pohjalta, joten tarina sopii luettavaksi Pakomatka-peliharjoituksen jälkeen.

Tavoite: Oppilaat saavat uusia näkökulmia siihen, millaista elämän aloittaminen Suomessa on. Oppilaat tunnistavat konkreettisia keinoja, joilla pakolaisia ja maahanmuuttaneita voi tukea.

Kesto: 15 min

Tarvitset: Tarinan itselle tulostettuna tai tietokoneella (Liite 8), post-it -laput

Ohjeet:

- Voit tehdä Ahmadin tarina -harjoituksen Pakomatka-pelin jälkeen tai itsenäisenä harjoituksena.
- Lue tarina ääneen oppilaille.
- Pyydä oppilaita keskustelemaan seuraavista kysymyksistä ja kirjoittamaan auttamisideat post-it -lapuille:
 - Millaisia haasteita Ahmad oli kohdannut Suomessa?
 - Mikä häntä oli auttanut?
 - Mitä sinä voisit tehdä auttaaksesi Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita tai pakolaisia?
- Pyydä pareja/ryhmiä kertomaan vuorotellen, millaisia auttamisideoita he keksivät. Samalla voitte koota post-it -laput luokan eteen yhteiseen paikkaan. Ihastelkaa yhdessä, kuinka paljon saisitte jo yhden luokan voimin aikaan toteuttamalla nämä auttamisideat.
- Kerro lopuksi: Jokainen voi vaikuttaa uusien tulijoiden kokemukseen kohdatessaan heitä vaikkapa koulussa, harrastuksissa tai naapurustossa. Jokainen voi olla ystävällinen, kutsua mukaan kaveriporukoihin, antaa tietoa yhteiskunnan toiminnasta tai auttaa esimerkiksi kielenoppimisessa. Ystävälliset kohtaamiset ja kontaktit paikalliseen väestöön edistävät uuteen maahan kotoutumista.

PAKOLAISUUS JA KOULUTUKSEN MERKITYS

Usein sotaa, vainoa ja muita kriisejä paenneiden koulutuspolku on katkennut jo lapsena, ja monet haavoittuvassa asemassa olevista pakolaisista ovat lukutaidottomia. Taustasyitä on monia. Konfliktimaissa koulujärjestelmät eivät toimi normaalisti tai sitten koulunkäynti keskeytyy viimeistään, kun kodista lähdetään pakoon. Lukutaidottomuuden taustalla vaikuttaa myös köyhyys. Useissa maissa koulunkäynti maksaa, joten monilla perheillä ei ole varaa laittaa lastaan kouluun. Köyhässä perheessä myös lapset voivat joutua tekemään töitä tai auttamaan kodin ja pienempien lasten hoidossa. Pitkät tai vaaralliset koulumatkat tai opettajan tai koulun puuttuminen lähialueelta voivat estää koulunkäynnin.

Ilman luku- ja laskutaitoa arkipäiväiset asiat kuten kaupankäynti, perheen elättäminen, terveydestä huolehtiminen sekä tiedon saaminen vaikeutuvat. Millainen annos lääkemääräyksessä ohjeistetaan ottamaan? Mikä on tuotteen viimeinen käyttöpäivä? Paljonko ostoksesta tulisi saada vaihtorahaa? Mitä varoituskytissä kerrotaan? Mitä lapsen kotitehtävässä pyydetään tekemään? Asiat, joita emme tule arjessa edes ajatelleeksi, jäävät ymmärtämättä ilman lukutaitoa. Tulevaisuuden mahdollisuudet ilman lukutaitoa ovat kapeat ja riippuvuus muiden avus-

ta kasvaa. Tämä heikentää usein itsetuntoa ja tuottaa ulkopuolisuuden tunnetta. Yhteiskunnallinen osallistuminen tai vaikuttaminen – esimerkiksi äänestäminen – on hankalaa.

Parempaan tulevaisuuden rakentaminen alkaakin myös monilla aikuisilla perustaidoista, kuten luku-, kirjoitus- ja laskutaidosta. Tämän jälkeen myös muu kouluttautuminen on mahdollista. Unescon mukaan aikuisten kouluttamisen hyödyt ovat mittavat ja säteilevät laajasti koko yhteisöön ja yhteiskuntaan. Koulutetut äidit ja heidän lapsensa ovat terveempiä. Koulutetut aikuiset työllistyvät paremmin. Koulutetut vanhemmat kykenevät tukemaan ja kannustamaan omia lapsiaan koulunkäynnissä. Koulutus auttaa katkaisemaan ylisukupolvisen köyhyyden kierteen, lisää erilaisuuden kunnioitusta sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Tässä osiossa tutustutaan Adyeeen tarinan kautta lukutaidon ja koulutuksen merkitykseen. Lisäksi harjoitukset Pulmallinen lomake sekä Päivä ilman lukutaitoa avaavat uusia näkökulmia ja haastavat pohtimaan lukutaidon kokonaisvaltaista roolia elämässämme.

TEHTÄVÄ:

Pulmallinen lomake

Tehtävä sopii hyvin pakolaisaiheisen tunnin alkuun, jolla käsitellään koulutuksen merkitystä tai uuden elämän aloitusta uudessa maassa.

Tavoite: Oppilaat hahmottavat, mitä luku- tai kielitaidottomuus merkitsee arjessa ja miten ne liittyvät pakolaisuuteen.

Kesto: 10 min

Tarvitset: Lomake (Liite 9) tulostettuna jokaiselle oppilaalle. Huom! Leikkaa liitteestä tehtävän nimi irti ennen kuin jaat lomakkeet oppilaille.

Ohjeet:

- Tulosta ja jaa oppilaille tunnin aluksi liitteistä löytyvä lomake.
- Pyydä heitä täyttämään lomake ilman sen kummempia selityksiä. Jos oppilaat kysyvät, mitä siinä lukee, vastaa ”siinähan se näkyy” tms. Älä kerro vielä tässä vaiheessa tarkemmin, mistä harjoituksessa on kyse.
- Anna oppilaille muutama minuutti aikaa täyttää lomakkeet ja kerää ne sitten pois.
- Keskustele oppilaiden kanssa seuraavista kysymyksistä:
 - Mitä ajatuksia paperin näkeminen herätti?
 - Miltä tuntui täyttää lomaketta, jota ei ymmärtänyt?
 - Miten harjoitus liittyy pakolaisuuteen?
- Kerro lopuksi: Globaalisti katsoen pakolaisten joukossa on paljon lukutaidottomia, sillä vainoa tai sotaa paenneiden koulutuspolku katkeaa usein jo lapsena. Ilman luku- ja laskutaitoa arkipäiväiset asiat kuten kaupankäynti, perheen elättäminen, terveydestä huolehtiminen sekä tiedon saaminen vaikeutuvat. Riippuvuus muiden avusta kasvaa, mikä voi heikentää myös itsetuntoa. Samaan tapaan myös kielitaidottomuus uuteen maahan muutettaessa vaikeuttaa asioiden hoitoa. Uuden elämän rakentaminen alkaakin usein koulutuksesta. Osalla pakolaisista tämä tarkoittaa luku- ja kirjoitustaitoa, osalla uuden kielen tai ammatin opiskelua. Aikuisten kouluttautuminen hyödyt ovat mittavat: se edistää terveyttä, työllistymistä, lasten koulunkäyntiä, köyhyyksierteen katkaisemista, erilaisuuden hyväksymistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Vinkki: Lue harjoituksen jälkeen oppilaille tarina, jossa Adyee kertoo lukutaidon ja koulutuksen merkityksestä (Liite 10). (Tai anna oppilaiden itse lukea tarina.)

TEHTÄVÄ:

Päivä ilman lukutaitoa

Tehtävä sopii hyvin pakolaisaiheisen tunnin alkuun, jolla käsitellään koulutuksen merkitystä tai uuden elämän aloitusta uudessa maassa. Harjoitus toimii kätevästi esimerkiksi Pulmallinen lomake -tehtävän jälkeen tai oppitunnin avaavana tehtävänä.

Tavoite: Oppilaat hahmottavat, mitä luku- tai kielitaidottomuus merkitsee arjessa ja miten ne liittyvät pakolaisuuteen.

Kesto: 20–30 min

Tarvitset: Paperia ja kyniä, taulu

Ohjeet:

- Pyydä oppilaita kirjoittamaan lista kaikista asioista, joihin he ovat tarvinneet lukutaitoa päivän aikana. Jos on iltapäivä, voitte tehdä listat kuluvalta päivästä. Aamun tunteilla voi olla parempi ottaa tarkastelun kohteeksi edellinen päivä.
- Kokoa sitten oppilaiden kanssa keskustellen visuaalinen kartta aamusta iltapäivään taululle. Kirjaa tai piirrä eri lukutaitoa vaatineet tilanteet. (Tällaisia voivat olla esimerkiksi aamun sanomalehden luku/otsikoiden silmäily, lukujärjestyksen tarkastus, oikean junan tai bussin valinta koulumatkalle, oppikirjojen luku, ruokalan lounaslistan silmäily, ystävän tekstiviestin tai WhatsApp-viestin luku jne.)
- Keskustelkaa lopuksi seuraavista kysymyksistä:
 - Yllätytkö, kuinka monenlaisissa tilanteissa lukutaitoa tarvitaan?
 - Millaisia haasteita arjessa on ilman lukutaitoa?
 - Miten ajattelette harjoituksen liittyvän pakolaisuuteen?
- Kerro lopuksi: Globaalisti katsoen pakolaisten joukossa on paljon lukutaidottomia, sillä vainoa tai sota paenneiden koulutuspolku katkeaa usein jo lapsena. Ilman luku- ja laskutaitoa arkipäiväiset asiat kuten kaupankäynti, perheen elättäminen, terveydestä huolehtiminen sekä tiedon saaminen vaikeutuvat. Riippuvuus muiden avusta kasvaa, mikä voi heikentää myös itsetuntoa. Samaan tapaan myös kielitaidottomuus uuteen maahan muutettaessa vaikeuttaa asioiden hoitoa. Uuden elämän rakentaminen alkaakin usein koulutuksesta. Osalla pakolaisista tämä tarkoittaa luku- ja kirjoitustaitoa, osalla uuden kielen tai ammatin opiskelua. Aikuisten kouluttautumisen hyödyt ovat mittavat; se edistää terveyttä, työllistymistä, lasten koulunkäyntiä, köyhyyskierteen katkaisemista, erilaisuuden hyväksymistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Vinkki: Lue harjoituksen jälkeen oppilaille tarina, jossa Adyee kertoo lukutaidon ja koulutuksen merkityksestä (Liite 10). (Tai anna oppilaiden itse lukea tarina.)

TEHTÄVÄ:

Adyeen tarina

Tehtävä sopii hyvin syventäväksi harjoitukseksi pakolais- ja koulutusteeman käsittelyyn.

Tavoite: Oppilaat ymmärtävät, millaisia vaikutuksia lukutaidolla ja kouluttautumisella voi olla pakolaisten tulevaisuudelle.

Kesto: 15–20 min

Tarvitset: Tarinan itsellesi luettavaksi (Liite 10) tai tulostettavaksi oppilaille, (post-it-laput ja kyniä tai taulu ja tusseja)

Ohjeet:

- Lue tarina ääneen oppilaille tai jaa se oppilaille luettavaksi.
- Pyydä oppilaita keskustelemaan seuraavista kysymyksistä:
 - Miten luku- ja kirjoitustaidon sekä englannin kielen kursseille osallistuminen vaikuttivat Adyeen elämään?
 - Mitä muita vaikutuksia luku- ja kirjoitustaidolla voi olla pakolaisten elämään?
- Halutessasi voit pyytää oppilaita listaamaan vastaukset jälkimmäiseen kysymykseen post-it -lapuille tai taululle.
- Keskustelkaa oppilaiden ajatuksista yhdessä.
- Kerro lopuksi: Kouluttautuminen voi muuttaa elämän suunnan myös aikuisiässä. Yksi suurimpia vaikutuksia on työllistymisen tai elinkeinon harjoittamisen helpottuminen. Lukutaidon myötä sukupolvia kestäneet köyhyyden kierteet voivat katketa. Ugandassa Pakolaisavun luku- ja kirjoitustaidon kursseille osallistuneet pakolaiset listaavat myös paljon muita hyötyjä. Moni kertoo, että heidän itsetuntonsa on parantunut ja yhteisön jäsenten kunnioitus lisääntynyt. Monelle merkittävää on se, että pystyy lukemaan lääkemääräykset itse ja varmistamaan, ettei annostele lapsilleen liikaa lääkkeitä. Useat kertovat myös, että kaupankäynti on helpottanut eikä heitä enää huijata. Moni korostaa myös yksinkertaisesti sitä, kuinka hyvältä tuntuu voida kirjoittaa oma nimi vaikkapa osallistujalistaan.

PAKOLAISTEN OIKEUDET

Pakolaisaseman saaminen perustuu YK:n pakolaissopimuksessa määriteltyyn oikeuteen ja kriteereihin, kuten opetusmateriaalin ensimmäisessä osiossa kerrottiin. YK:n ihmisoikeusjulistuksen (14. artikla) mukaan jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa.

Pakolaiset, joita on vainottu, ovat jo lähtökohtaisesti joutuneet ihmisoikeusrikkomuksien tai -loukkauksien kohteeksi. Taustalla voi olla kidutusta tai muuta vakavaa väkivaltaa tai esimerkiksi henkilön vapauden merkittävää rajoittamista, jotka pakottavat lähtemään kotoa. Tällöin ainakin seuraavia ihmisoikeuksia on loukattu: oikeus elämään, oikeus vapauteen ja turvallisuuteen sekä kidutuksen kieltö.

Tämän lisäksi monen pakolaisen oikeudet ovat uhattuina myös pakomatalla ja sen jälkeen esimerkiksi pakolaisleireillä ja uutta elämää aloittaessaan. Pakomatkat ovat usein vaarallisia ja niihin liittyy aina hyväksikäytön riski. Pakolaisleireillä elinolot voivat olla ruuhkautumisen ja resurssipulan vuoksi epäinhimilliset ja turvattomat. Esimerkiksi puhtaasta vedestä ja ruuasta voi olla pulaa. Useissa maissa pakolaisaseman saaminen on hidaskäyttöinen prosessi tai se ei ole ollenkaan mahdollista. Vaikka jokaisella on oikeus hakea turvapaikkaa vieraasta valtiosta, kaikissa maissa ei ole toimivaa ja oikeudenmukaista turvapaikkajärjestelmää, ja eri maiden järjestelmät toimivat eri tavoin.

Moni elää vuosia tai jopa vuosikymmeniä pakolaisleireillä, vaikka niiden tulisi olla ainoastaan väliaikainen ratkaisu. Myös Suomessa joidenkin turvapaikanhakijoiden hakuprosessi on venynyt vuosiin, jolloin ihmisen oikeudet ja mahdollisuudet suunnitella tulevaisuutta ovat rajatut. Osa on kielteisen päätöksen jälkeen jäänyt Suomeen paperittomina, sillä kotimaahan paluu ei ole ollut turvallista. Tällöin he elävät maassa oikeudettomassa asemassa.

Pakolaisaseman saamisen jälkeenkin moni kohtaa erilaisia haasteita. Esimerkiksi koulutukseen ja työhön pääsy voi olla vaikeaa tai perheenyhdistäminen ei välttämättä onnistu. Syrjintä ja rasismi pakolaisia kohtaan on yleistä monissa maissa. EU-maiden välisessä vertailussa Suomessa tapahtuva syrjintä on osoittautunut olevan erityisen laajaa.

Oppilaiden kanssa pakolaisten oikeuksia voi käsitellä seuraavilla sivuilla olevien tehtävien avulla. Ihmisoikeustaulukko-tehtävä toimii hyvänä johdatuskeskusteluna ihmisoikeuksien ja pakolaisuuden yhteyksiin. Liiku askel eteenpäin -harjoitus puolestaan herättää laajemmin ajatuksia eriarvoisuudesta ja sen syistä. Harjoituksessa asetetaan eritaustaisten ja eri elämäntilanteissa olevien ihmisten asemiin ja kehitetään empatiakykyä.

TEHTÄVÄ:

Ihmisoikeustaulukko

Tehtävä toimii hyvänä johdatusena pakolaisten oikeuksiin.

Tavoite: Oppilaat hahmottavat, miten ihmisoikeudet liittyvät pakolaisuuteen.

Kesto: 15–30 min

Tarvitset: Ihmisoikeustaulukko tulosteina tai heijastettuna dialle

Ohjeet:

- Näytä tai jaa ihmisoikeustaulukko (Liite 11) oppilaille.
- Pyydä oppilaita pohtimaan, kuinka oikeudet liittyvät pakolaisuuteen. Oppilaat voivat työskennellä pareittain tai pienryhmissä. (Jos ette ole aikaisemmin tutustuneet ihmisoikeuksiin, voitte ensin keskustella siitä, ovatko oikeudet tuttuja ja tietävätkö kaikki, mitä ne tarkoittavat.)
- Keskustelkaa parien/pienryhmien ajatuksista yhdessä.
- Kerro lopuksi: Pakolaisuuden taustalla voi olla kidutusta tai muuta vakavaa väkivaltaa, kuoleman uhka tai esimerkiksi henkilön vapauden merkittävää rajoittamista, jotka pakottavat lähtemään kotoa. Tällöin ainakin seuraavia ihmisoikeuksia on loukattu: oikeus elämään, oikeus vapauteen ja turvallisuuteen sekä kidutuksen kieltä. Pakomatkoihin saattaa liittyä epäinhimillistä kohtelua ja myös pakolaisleireillä olot voivat olla epäinhimilliset ja turvattomat. Moni kohtaa uudessa maassa syrjintää ja rasismia. Joihinkin asioihin, kuten koulutukseen tai työhön, voi olla periaatteessa oikeus, mutta käytännössä niiden toteutuminen on silti vaikeaa. Eri maiden turvapaikka- ja vastaanottokäytännöt vaihtelevat paljon, joten oikeudet voivat toteutua hyvin eri tavoin eri maissa.

TEHTÄVÄ:

Liiku askel eteenpäin

Tehtävän kautta voidaan syventyä pakolaisten oikeuksiin ja pohtia oikeuksien toteutumista ja eriarvoisuutta laajemmin.

Tavoite: Oppilaat ymmärtävät, millä eri elämän osa-alueilla eriarvoisuus voi näkyä, ja mitkä taustatekijät siihen vaikuttavat. Oppilaat hahmottavat, kuinka pakolaisuus vaikuttaa eriarvoisuuteen, ja saavat tilaisuuden kehittää empatiataitojaan.

Kesto: 20–40 minuuttia

Tarvitset: Roolikortit (26 eri roolia) tulostettuina ja leikattuina (Liite 12), virittäytymiskysymykset ja väittämät sekä tilan, jossa mahtuu liikkumaan

Ohjeet:

- Pyydä oppilaita asettumaan piiriin.
- Jaa jokaiselle roolikortti ja pyydä lukemaan kortti rauhassa näyttämättä sitä muille. Jos oppilaita on enemmän kuin 26, voit antaa joillekin saman roolin.
- Kehota osallistujia kuvittelemaan, että he ovat seuraavan harjoituksen ajan kortissa kuvattu henkilö. Pyydä heitä sulkemaan silmät seuraavien virittäytymiskysymysten ajaksi, jos se tuntuu heistä hyvältä.
- Lue tai näytä seuraavat virittäytymiskysymykset, ja pyydä oppilaita pohtimaan vastauksia mielessään. Pidä kysymysten välissä riittävä tauko, jotta oppilailla on aikaa kuvitella roolihenkilöille taustatarinaa.
 - Millaisesta henkilöstä on kyse?
 - Millainen on perheesi, entä ystäväsi?
 - Minkälainen lapsuus sinulla on/oli?
 - Miten vietät päiväsi? Mitä teet aamuisin, päivisin ja iltaisin?
 - Missä tapaat ihmisiä?
 - Mitä pelkää?
 - Mitä odotat tulevaisuudelta?
- Pyydä oppilaita avaamaan silmät ja asettumaan yhteen riviin huoneen toiseen laitaan. Varmista, että rivi on suora ja kaikilla on runsaasti tilaa edessään.
- Kerro, että seuraavaksi luet listan erilaisia väittämiä ja oppilaiden tulisi vastata oman roolihaunsa näkökulmasta. Vastatessaan ”pitää paikkaansa” oppilas ottaa yhden askeleen eteenpäin. Vastatessaan ”ei pidä paikkaansa” oppilas pysyy paikoillaan.

- Lue väittämät yksitellen. Jos sinulla on rajallisesti aikaa (tai pieni tila), voit jättää osan väittämistä pois.
 - Sinulla on koti.
 - Saat päivittäin riittävästi ruokaa ja puhdasta vettä.
 - Kotimaassasi on turvallista.
 - Sinulla on Suomen tai jonkun muun EU-maan passi.
 - Osaat lukea.
 - Sinulla ei ole rahahuolia.
 - Sinulla on mahdollisuus opiskella ja hankkia haluamasi ammatti.
 - Sinulla on mahdollisuus mennä lääkäriin, kun sairastut.
 - Sinulla on vapaa-aikaa ja mahdollisuuksia harrastaa.
 - Kotisi lähellä on koulu, jossa opettajat puhuvat äidinkieltäsi.
 - Sinun ei tarvitse pelätä perheesi ja sukulaistesi turvallisuuden puolesta.
 - Sinun on helppo löytää yhteiskunnallista tietoa omalla äidinkielelläsi.
 - Uskallat sanoa poliittisia mielipiteitäsi ääneen.
 - Koet, että kieltäsi, kulttuuriasi ja uskontoasi arvostetaan yhteiskunnassa, jossa elät.
 - Et pelkää poliisin pysäyttävän sinua kadulla.
 - Voit äänestää vaaleissa oman valintasi mukaan.
 - Koet, että voit vaikuttaa itseäsi koskeviin asioihin.
 - Jos joudut vaikeuksiin tai elämässäsi on haasteita, tiedät, kenen puoleen voit kääntyä.
 - Voit vierailla perheesi luona koska haluat.
 - Voit matkustaa lomalla ulkomaille.
 - Sinulta ei kysytä, mistä olet oikeasti kotoisin.
 - Et joudu kuulemaan ulkonäkösi liittyviä vitsejä.
 - Koet, että sinua arvostetaan ja kunnioitetaan yhteisössä, jossa elät.
 - Olet tyytyväinen elämääsi.
 - Tulevaisuutesi näyttää valoisalta.
- Kun olet lukenut väittämät, pyydä osallistujia seisomaan vielä hetki paikoillaan ja katsomaan ympärilleen. Pyydä oppilaita eri puolilla huonetta lukemaan heidän roolinsa ääneen.

- Keskustelkaa sitten yhdessä tehtävästä ja sen herättämistä ajatuksista alla olevien kysymysten avulla. Nyt oppilaiden ei tarvitse enää vastata roolihahmon näkökulmasta.
 - Miltä tuntui siirtyä eteenpäin, kun muut jäivät taakse?
 - Miltä tuntui, kun ei päässyt eteenpäin?
 - Mistä erot sijoituspaikoissa johtuvat?
 - Muuttuisiko paikka, jos esimerkiksi henkilön sukupuoli, syntymäpaikka, kansalaisuus, ikä, koulutus tai varallisuus olisi eri?
 - Onko roolihahmosi jossain elämänsä vaiheessa joutunut pakenemaan kotoaan?
 - Miltä kuvittelet sen roolihahmostasi tuntuneen?
 - Miten se vaikuttaa roolihahmon elämään nykyisin?
 - Entä millä tavoin roolihahmosi tilanteeseen ja tulevaisuuteen voisi mielestäsi vaikuttaa ja kuka – hän itse ja/tai joku muu?
- Kerro lopuksi: Pakolaiset ovat usein haavoittuvassa ja eriarvoisessa asemassa pakolaisuuden eri vaiheissa. Oikeuksien toteutumiseen vaikuttavat kuitenkin aina moninaiset taustatekijät, kuten kansalaisuus, ikä, koulutus ja varallisuus sekä vastaanottavan yhteiskunnan käytännöt ja olosuhteet. Jokaisen pakolaisen vastaukset yllä oleviin väittämiin olisivat yksilölliset. Samaan aikaan eriarvoisuutta yhteiskunnassa aiheuttavat lukuisat muut tekijät, jotka eivät liity pakolaisuuteen.

TARINOITA PAKOLAISUUDESTA

Kaikki pakolaisia yhdistää se, että he ovat joutuneet jättämään kotinsa pakon edessä ja etsivät uutta, turvallista paikkaa elää. Silti jokaisen pakolaisen tarina on erilainen ja yksilöllinen. Tästä oppaasta löydät tarinoita pakolaisuuden eri vaiheista ja eri maista. Hawkarin tarina käsittelee pakomatkaa ja saapumista uuteen maahan (Liite 5). Ahmadin ja Antoinetten tarinat kertovat uuden elämän aloituksesta uudessa maassa: Ahmadin tapauksessa Suomessa (Liite 8) ja Antoinetten tapauksessa Ugandassa (Liite 7). Adyeen tarina (Liite 10) puolestaan kuvaa lukutaidon ja koulutuksen merkitystä uuden elämän rakentamisessa.

Voitte käsitellä kutakin tarinaa osana siihen liittyvää teemaa tai voitte pitää oppitunnin, joka keskittyy pelkästään tarinoiden käsittelyyn. Näin rakentuu pakolaisuuden kaari, jossa päästään kertomusten kautta syventymään eri näkökulmiin ja pakolaisuuden vaiheisiin. Tarinat ovat tehokas keino lisätä ymmärrystä, empatiaa ja halua toimia erilaisissa elämäntilanteissa olevien hyväksi. Voit käsitellä tarinoita keskustelun ja kysymysten kautta tai suunnitella draamallisen oppitunnin Patsaita pakolaisuudesta -harjoituksen avulla.

TEHTÄVÄ:

Tarinoita pakolaisuuden kaarelta

Tehtävä sopii hyvin pakolaisuuden eri vaiheiden ja näkökulmien käsittelyyn. Tehtävän voi tehdä esimerkiksi Termit tutuiksi - tai Tietovisa-harjoitusten jälkeen, jolloin tuloksena on tiivis ja moninäkökulmainen oppitunti pakolaisuudesta.

Tavoite: Oppilaat ymmärtävät, millaisia vaiheita pakolaisuuteen liittyy, ja saavat tilaisuuden kehittää empatiataitojaan.

Kesto: 30 min

Tarvitset: Hawkarin tarina (Liite 5), Antoinetten (Liite 7), Ahmadin tarina (Liite 8), ja Adyeen tarina (Liite 10) tulostettuina tai heijastettuna dioille, (post-it -laput)

Ohjeet:

- Pyydä oppilaita tutustumaan pakolaisten tarinoihin. Voit jakaa oppilaat ryhmiin niin, että kukin ryhmä tutustuu vain yhteen tarinaan tai sitten kaikki voivat lukea kaikki tarinat.
- Keskustele tarinoista oppilaiden kanssa esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla.
 - Mitä tarinasta jäi mieleen?
 - Mikä yllätti?
 - Mitä yhteistä sinulla on tarinan henkilön kanssa?
 - Jos voisit lähettää tarinan henkilölle terveisiä, mitä haluaisit sanoa hänelle?

Vinkki: Oppilaat voivat kirjoittaa vastauksensa viimeiseen kysymykseen ("Jos voisit lähettää tarinoiden henkilöille terveisiä, mitä haluaisit sanoa hänelle?") vaikkapa post-it -lapuille. Tuokaa lopuksi laput kyseisten tarinoiden viereen ja lukekaa terveiset halutessanne ääneen.

TEHTÄVÄ:

Patsaita pakolaisuudesta

Tehtävä sopii hyvin itsenäiseksi, pidemmäksi oppitunniksi pakolaisuudesta. Oppitunti voi olla osa laajempaa pakolaisaiheista opetuskokonaisuutta.

Tavoite: Oppilaiden ymmärrys pakolaisuuden eri vaiheista syvenee, ja he saavat tilaisuuden kehittää empatiataitojaan.

Kesto: 60–75 min

Tarvitset: Hawkarin tarina (Liite 5), Antoinetten (Liite 7), Ahmadin tarina (Liite 8), ja Adyeen tarina (Liite 10) tulostettuina, (post-it -laput)

Ohjeet:

- Jaa oppilaat ryhmiin ja jaa jokaiselle ryhmälle yksi tarina. Kerro, että tarinat ovat pakolaisten aitoja tarinoita.
- Pyydä oppilaita lukemaan tarina huolellisesti.
- Pyydä oppilaita suunnittelemaan 4–6 patsasta ("still-kuvaa"), joiden avulla he voivat kertoa saamansa tarinan muulle ryhmälle. Kaikkien ryhmäläisten tulisi olla osana patsaita/"still-kuvia". Patsaita esitettäessä täytyy pysyä paikoillaan ja olla puhumatta.
- Pyydä ryhmiä esittämään patsassarjansa muulle ryhmälle. Voit haastatella patsaita koskettamalla heitä olkapäähän. Ohjeista etukäteen, että oppilaiden tulisi vastata roolihahmojensa näkökulmista. Kysy sopivissa kohdissa esimerkiksi: "Mitä juuri nyt tapahtuu? Mitä ajattelet juuri nyt? Miltä sinusta tuntuu?".
- Keskustele lopuksi oppilaiden kanssa harjoituksen herättämistä ajatuksista.
 - Mitä tarinoista jäi mieleen?
 - Yllättikö jokin?
 - Olisitko itse toiminut samalla tavalla?
 - Mitä yhteistä sinulla on tarinoiden henkilöiden kanssa?
 - Jos voisit lähettää tarinoiden henkilöille terveisiä, mitä haluaisit sanoa hänelle?

Vinkki: Oppilaat voivat kirjoittaa vastauksensa viimeiseen kysymykseen ("Jos voisit lähettää tarinoiden henkilöille terveisiä, mitä haluaisit sanoa hänelle?") vaikkapa post-it -lapuille. Tuokaa lopuksi laput kyseisten tarinoiden viereen ja lukekaa terveiset halutessanne ääneen.

RATKAISUJA: MITÄ MINÄ VOIN TEHDÄ?

Miten Suomi liittyy pakolaisuuteen? Mitä yksi maa, yhteisö tai ihminen voi tehdä tilanteen helpottamiseksi tai ratkaisemiseksi? Globaalin pohjoisen maiden osallisuus ilmastonmuutokseen on ilmeinen, mutta köyhyyden ja konfliktien taustalla oleva osallisuus on monimutkaisempaa. Siirtomaa-ajalta peräisin oleva valtiojako, aseiden vienti ja luonnonvarojen hankkiminen konfliktialueilta ovat kuitenkin olennaisia tekijöitä esimerkiksi Afrikan konfliktien taustalla. Siksi myös vastuu ratkaisuista on yhteinen.

Syy- ja seuraussuhteiden tunnistamisen lisäksi tunnin lopussa on hyvä suunnata katse konkreettiseen toimintaan. Miten minä, koululuokkani tai kouluni, kansalaisjärjestöt tai EU voivat vaikuttaa? On tärkeää tunnistaa ratkaisuja eri tasoilla ja huomata, että jokainen voi tehdä jotakin. Toimet voivat liittyä pakolaisten auttamiseen Suomessa tai maailmalla tai juurisyihin vaikuttamiseen.

Tästä osiosta löytyvän Monta tapaa vaikuttaa -harjoituksen kautta oppilaat pääsevät tutustumaan monipuolisesti erilaisiin vaikuttamisen tapoihin ja pohtimaan, mikä on heille itselleen sopiva tapa toimia. Harjoituksen jälkeen ideoita voidaan mahdollisuuksien mukaan toteuttaa yhdessä oman luokan tai koulun voimin.

TEHTÄVÄ:

Monta tapaa vaikuttaa

Tehtävä sopii hyvin pakolaisaiheisen oppitunnin tai opetuskokonaisuuden päättäväksi harjoitukseksi. Toisaalta harjoitus voi toimia myös aloituksena omien pidempien projektien ideointiin ja toteutukseen.

Tavoite: Oppilaat tunnistavat erilaisia tapoja toimia pakolaisten oikeuksien puolesta ja kantaa globaalia vastuuta. Oppilaat innostuvat ja löytävät itselleen mieluisia tapoja osallistua ja vaikuttaa.

Kesto: 30 min

Tarvitset: Monta tapaa vaikuttaa -lomake (Liite 13) tulostettuna oppilaille tai heijastettuna, fläppipaperia/-taulu ja tusseja

Ohjeet:

- Jaa tai näytä oppilaille lista erilaisista osallistumisen ja vaikuttamisen tavoista.
- Kehota jokaista tutustumaan listaan itsenäisesti ja valitsemaan kolme mieleisintä tapaa vaikuttaa sekä kolme vaikuttamistapaa, johon he eivät voisi kuvitella osallistuvansa. Anna osallistujille riittävästi aikaa miettiä eri vaihtoehtoja. Voit kannustaa heitä lisäämään myös oman ideansa listaan.
- Itsenäisen työskentelyn jälkeen kehota osallistujia muodostamaan 3–4 hengen ryhmiä. Ryhmät neuvottelevat ja valitsevat yhdessä kolme mieluisinta vaikuttamisen keinoa ja kolmen vähiten kiinnostavaa vaikuttamisen keinoa.
- Ryhmätyöskentelyn jälkeen käykää yhdessä läpi tulokset. Tee taululle tai fläppipaperille kaksi saraketta, joista toiseen kootaan mieluisat vaikuttamisen keinot ja toiseen vähiten mieluisat. Jokainen ryhmä kertoo vuorollaan valintansa. Merkitse tukkimiehen kirjanpidolla osallistumisen tavat, jotka toistuvat.
- Lopuksi: keskustelkaa tehtävästä seuraavien kysymysten avulla.
 - Mitkä olivat mieluisimmat ja mitkä vähiten mieluisat vaikuttamisen keinot?
 - Yllättivätkö jotkut valinnat?
 - Miksi uskotte, että jotkut keinot olivat suosittuja ja joitain ei pidetä houkuttelevina?
 - Oliko valintoja helppo tehdä itsenäisesti/ryhmässä?
 - Kuinka tehokkaita eri vaikuttamisen keinot ovat?
 - Millaisin keinoin saadaan mielestäsi parhaiten aikaan myönteistä muutosta?

- Kerro lopuksi: Tehtävään ei ole oikeita tai väriä vastauksia. Kaikkiin vaikuttamiskeinoihin liittyy vahvuuksia ja puutteita, ja monenlaista toimintaa tarvitaan. Tärkeintä on muistaa, että jokainen voi vaikuttaa omilla valinnoillaan. Omalla esimerkillään voi rakentaa yhdenvertaista asenneilmapiiriä ja vaikuttaa omassa lähiympäristössään. Mielenpitemen voi tuoda esiin vaikkapa paikallislehdessä, blogissa tai sosiaalisessa mediassa tai ilmaista allekirjoittamalla vetoomuksen. Koulut voivat järjestää päivätyökeräyksen ja ohjata tuotot kehitysyhteistyöhön, jolla puututaan pakolaisuuden juurisyihin. Järjestöjen kautta voi edistää pakolaisten oikeuksia monella tapaa, esimerkiksi kampanjoihin tai vapaaehtoistyöhön osallistumalla.

Vinkki: Harjoituksen jälkeen oppilaat voivat suunnitella ja toteuttaa ideoiden pohjalta ryhmissä lyhyempiä tai pidempiä projekteja pakolaisten oikeuksien ja globaalin vastuun edistämiseksi.

Pakolaisavun kautta voi toimia tärkeiden teemojen parissa monella tapaa.

Järjestä päivätyökeräys koulussasi:
pakolaisapu.fi/koulut

Tule vapaaehtoiseksi:
<https://pakolaisapu.fi/vapaaehtoistyo>

Lahjoita:
<https://pakolaisapu.fi/lahjoitus>

LIITTEET

LIITE 1:

Termilaput

Tehtävästä: Termit tutuiksi

KIINTIÖPAKOLAINEN	EVAKKO
MAAHANMUUTTAJA	PAKOLAINEN
PAPERITON	SIIRTOLAINEN
TURVAPAIKANHAKIJA	YMPÄRISTÖSIIRTOLAINEN

LIITE 2:

Tietovisa

Tehtävästä: Tietovisa pakolaisuudesta

Tietovisa pakolaisuudesta

1) Kuinka moni oli paennut kodistaan vuoden 2021 loppuun mennessä?

- a) 89,3 miljoonaa
- b) 25,3 miljoonaa
- c) 53,3 miljoonaa

2) Mikä oli pakolaisten yleisin lähtömaa vuoden 2021 loppuun mennessä?

- a) Etelä-Sudan
- b) Syyria
- c) Afganistan

3) Kuinka moni maailman pakolaisista elää kehittyvissä maissa (2021)?

- a) 33 %
- b) 67 %
- c) 83 %

4) Mikä maa oli ottanut eniten pakolaisia vastaan vuoden 2021 loppuun mennessä?

- a) Yhdysvallat
- b) Turkki
- c) Uganda

5) Kuinka suuri osuus maailman pakolaisista oli Suomessa vuonna 2021?

- a) 10,5 %
- b) 3,5 %
- c) 0,03 %

6) Kuinka moni ihminen haki Suomesta turvapaikkaa vuonna 2021?

- a) 2 545
- b) 6 233
- c) 14 348

LIITE 3:

Väitteet listana

Tehtävästä: Väitettä vai faktaa

Väite 1:

Ilman passia tai viisumia saapuvat turvapaikanhakijat ovat laittomia pakolaisia.

Väite 2:

Turvapaikanhakijat etsivät taloudellisesti parempaa elämää.

Väite 3:

Suomeen tulee vuosi vuodelta enemmän turvapaikanhakijoita ja pakolaisia.

Väite 4:

Pakolaiset haluavat elää sosiaaliturvan varassa.

Väite 5:

Pakolaiset ovat nuoria, terveitä miehiä, joiden pitäisi jäädä puolustamaan kotimaataan.

Väite 6:

Suomeen saapuvat pakolaiset ovat turvallisuusuhka.

LIITE 4:

Mitä pakolaiset ovat ottaneet mukaan?

Tehtävästä: Matkalaukku

Abboissa, 20 vuotta

- vauvan vaatteita
- lääkkeitä
- aurinkorasvaa
- vauvanruokaa
- puhdasta vettä
- lompakko
- tärkeitä dokumentteja (mm. vauvan rokotekortti)
- puhelimen laturi

Iqbal, 17 vuotta

- vaatteita
- peseytymistarvikkeita
- laastareita
- 100 dollaria
- 130 liiraa
- älypuhelin ja varapuhelin
- 3 SIM-korttia

Omran, 6 vuotta

- yhdet housut ja yksi paita
- lääkeruisku (häätätapauksia varten)
- vahtokarkkeja
- saippuaa
- hammasharja ja hammastahnaa
- laastareita ja lääkkeitä

LIITE 5:

Hawkarin tarina

Tehtävästä: Hawkarin tarina

”Kun Irakissa alkoi sota, ongelmat alkoivat. En halua muistella sitä. Se on vain liian vaikeaa. Pakenin perheeni kanssa ensin Turkkiin. Mukana olivat isäni ja äitini sekä veljeni ja siskoni. Turkissa salakuljettaja sanoi minulle, että minun täytyy lähteä ensin. Perheeni ei mahtunut samaan rekkaan. En voinut muuta kuin nousta rekkaan. Matka rekassa kesti pitkään. Aikaa on vaikea arvioida, mutta ehkä 11 tai 12 päivää. Rekassa oli niin pimeää, etten nähnyt mitään. Olin aivan yksin, vettä tai ruokaa ei ollut, en tiennyt, milloin oli yö ja milloin päivä. En voinut nukkua tai käydä vessassa. Joskus joku toi muovipussin tätä varten. Matka oli hyvin, hyvin vaikea. Kerran matkan aikana vaihdoin rekkaa, mutta minulla ei ollut aavistustakaan, missä olin tuolloin tai mihin uusi rekka oli matkalla.

Kun lopulta pääsin ulos, en nähnyt mitään. Olin ollut pimeässä niin pitkään. Luulen, että olin saapunut Ruotsiin. Satamassa eräs mies antoi minulle lapun ja käski nousemaan siniseen laivaan. Laiva saapuisi määränpäähän klo 10, hän sanoi.

Kun pääsin perille, täällä oli tosi kylmä. En puhunut yhtään suomea tai englantia. Osasin vain yhden sanan: ”poliisi”. Kävelin pitkään ja kyselin ihmisiltä, mistä voin löytää poliisin. Lopulta löysin tieni Pasilan poliisiasemalle. Sain kuulla, että olen Suomessa. Minulta kysyttiin pian, että olenko yksin ja missä perheeni on. Vastasin, etten tiedä. Vielä tänäkään päivänä en tiedä.

Olin vastaanottokeskuksessa 9 kuukautta. En oikein nukkunut öisin. Muistin liian hyvin kaiken, mitä oli tapahtunut. Matka yksin rekassa ja perheestä eroon joutuminen... Se oli liian vaikeaa. Katsoin vain usein vastaanottokeskuksen ikkunasta ulos. Jokainen päivä oli samanlainen: heräsin, söin aamupalaa, pelasin sählyä, söin, kävin saunassa. Parasta oli sauna. Ja joka päivä sama juttu. Ja elämä meni eteenpäin.

Punainen Risti auttoi minua tosi paljon. He etsivät perhettäni, mutta mitään ei saatu selville. Nyt asiat ovat kuitenkin paremmin. Opiskelen rakennusalaa ja puhun jo vähän suomea. Vaikka maassani on sota, haaveilen, että palaan joskus. Jos palaan, haluan rakentaa maata uudelleen. Haluan rakentaa paljon uusia asuntoja.”

Lähde: Menolippu Eurooppaan -dokumentti, YLE

LIITE 6:

Maakortit

Tehtävästä: Uudessa maassa

Antigua ja Barbuda	Burkina Faso
Trinidad ja Tobago	Itä-Timor
Kirgisia	Saint Vincent ja Grenadiinit
Mikronesia	Suriname
Vanuatu	Grenada

LIITE 7:

Antoinetten tarina

Tehtävästä: Antoinetten tarina

Olen Antoinette, 36-vuotias kolmen lapsen yksinhuoltaja. Pakenimme Kongosta Ugandaan vuonna 2018. Kun saavuimme, olimme kodittomia. Ensimmäiset vuodet elimme Maailman ruokaohjelman avustuksilla, mutta tilanne kärjistyi sietämättömäksi minulle ja lapsilleni. Jouduin lainaamisen ja kerjäämisen kierteeseen. Minulla oli myös terveysongelmia korkean verenpaineen vuoksi. Ensimmäiset vuodet Ugandassa olivat todellinen pohjakosketus elämässäni.

Talousskurssille pääseminen auttoi minua ja silmäni avautuivat. Aloin säästää rahaa kotonani pieneen pulloon. Onnistuin säästämään, vaikka saamamme avustus oli pienempi kuin ennen. Aloin pohtia, kuinka ansaita omaa rahaa. Perustin nopealla aikataululla tapiokayrityksen ja sijoitin myös siipikarjaan.

Nyt ansaitseen rahaa sen verran, että se vastaa perheeni tarpeisiin. Kaikki kolme lastani ovat päässeet kouluun.

Edelleen suuri ongelma on kuitenkin pääsy kunnollisiin terveyspalveluihin. Vaikka minulla olisi riittävästi rahaa, lääkkeet saattavat olla lopussa, kun pääsen terveyskeskukseen asti. Lisäksi turvattomuus ja varkauksien mahdollisuus ovat läsnä asuinalueella. En ole kuullut miehestäni sen jälkeen, kun sota Kongossa erotti meidät.

Jaksan kuitenkin mennä eteenpäin, sillä tiedän, että olen lapsieni elämän keskipiste ja voima. Kun hallitsen omaa talouttani, uskon tulevaisuuteen.

Unelmoin suuremmasta talosta, jossa meidän ei tarvitse jakaa huonetta siipikarjan kanssa. Toivon myös, että lapsillani on tulevaisuudessa mahdollisuus hyvään koulutukseen.

LIITE 8:

Ahmadin tarina

Tehtävästä: Ahmadin tarina

”Olen Ahmad Razai, afganistanilainen poika, 13 vuotta vanha. Asun perheeni kanssa Helsingissä. Meillä oli Afganistanissa tosi hyvä elämä ja meillä oli kolme taloa. Kun talebanit tulivat Afganistaniin, siitä tuli meille painajainen... Me lähdimme pakoon omasta maastamme. Nälkä ja pelko oli koko ajan läsnä enkä koskaan unohda sitä matkaa. Muistelen aina, kun pakomatalla tuli ikävä kotiin ja nälkä.

Minä siis saavuin siskoni kanssa Suomeen 1999 joulukuussa alaikäisenä. Olin niin väsynyt, että nukahdin heti Helsingin lentokentällä. Emme osanneet sanaakaan suomea. Ensin poliisit haastattelivat meitä ja olimme yötä Helsingissä. Seuraavana aamuna lähdimme suoraan junalla perhe- ja ryhmäkotiin. Lukkarilassa olivat lapset, jotka olivat ilman huoltajia tulleet Suomeen niin kuin me. Alussa kaikki oli vaikeaa, mutta vähitellen totuin elämään ja Lukkarilaan. Viihdyin siellä hyvin, vaikka en tiennyt perheestäni mitään. Lukkarilassa oli erittäin mukavia työntekijöitä. Heistä tuli meille tosi ystäviä. Mutta se ei pidä paikkaansa. Tietysti riippuu itsestäkin, kuinka tulee toimeen ihmisten kanssa.

On vaikeaa olla kahden kulttuurin välissä. Kun olen afganistanilaisten kanssa, minusta tuntuu, että olen aivan suomalainen. Mutta kun olen suomalaisten seurassa, tunnen olevani afganistanilainen. Kysyn joskus itseltäni, kuka minä oikeastaan olen. Mielestäni omaa kulttuuria on aina arvostettava, muuten ihminen jää yksin.

Äitini ja veljeni saapuivat Suomeen tammikuussa 2002. Muutimme Turkuun ja se oli kauhea paikka. Siinä talossa oli paljon torakoita. En olisi uskonut, että Suomessa voi olla taloissa torakoita. Sen lisäksi talossa haisi pahalle. Kukaan ei voinut auttaa meitä. Alussa meillä ei ollut edes huonekaluja. Yöllä kaikilla piti olla takit ja pipot päällä, koska Suomen talvi ei olekaan helppo. Elimme viikon ilman mitään ja se masensi kovasti meitä. Pikkuhiljaa sitten isosiskon ystävät ja eräs veljeni opettaja auttoivat meitä paljon ja toivat meille, mitä tarvitsimme. Hyvä, että ystävät ovat olemassa. Turun koulussa minua kiusattiin melkein joka päivä. Mutta oli hyvä, että opettajat olivat mukavia ja minusta tykättiin ja välitettiin paljon. Opettajan mielestä minä olen fiksu, ahkera ja kohtelias.

Turussa ei siis mennyt kovin mukavasti. Oli tylsää ja koko ajan ikävä Lukkarilaan. Se teki minut iloiseksi, kun pääsimme pois sieltä talosta. Isosiskon ystävät löysivät meille asunnon Helsingistä. Olen kuullut, että Suomessa on harvinaista, että naapurit välittävät toisistaan ja varsinkin maahanmuuttajista. Mutta kävi toisin. Naapurissa asuu todella huomaavainen ja mukava nainen. Hän tuli heti sanomaan meille tervetuloa. Meitä kaikkia helpotti vähän, kun naapuri oli meillä käymässä, ei tuntunut ikävältä. Toivottavasti löydän hyvän koulun ja harrastuksen Helsingistä. Toivon vieläkin siskoni pääsevän Suomeen mahdollisimman pian.”

Lähde: Harju (toim.) 2003, Palasina maailmalla – Turvapaikanhakijoiden kirjoituksia

LIITE 9:

Pulmallinen lomake

Tehtävästä: Pulmallinen lomake
(Huom! Leikkaa tehtävän nimi irti ennen kuin jaat lomakkeet oppilaille.)

P&RXZ#&W XWRT

swxdc: _____

sxdcccfvcx: _____

dfrcv: _____ vfgl: _____ drmtllprb: _____

F, G, K

rtbd 4546:

1. _____	VR _____
2. _____	HF _____
3. _____	JF _____
4. _____	LR _____
5. _____	GR _____
6. _____	MR _____
7. _____	NF _____

VG + HJJ + NJH + JJ

HRFF _____

LIITE 10:

Adyeen tarina

Tehtävästä: Adyeen tarina

Olen Adyee Hellen ja pakenin Ugandaan Etelä-Sudanista maassa vallitsevan aseellisen konfliktin vuoksi. Kun saavuin Ugandan pakolaisasutusalueelle, en osannut lukea tai kirjoittaa. En myöskään puhunut englantia, joten kommunikointi paikallisten ihmisten kanssa oli hyvin vaikeaa. En kuitenkaan koskaan ollut menettänyt toivoa siitä, että jonain päivänä vielä oppimisini lukemaan.

Eräänä päivänä naapurini ehdottivat minulle osallistumista aikuisten lukutaitokoulutukseen. Tartuin heti tilaisuuteen, vaikka en täysin ymmärtänyt, mitä koulutus sisältää. Tiesin vain, että haluan oppia lukemaan ja kirjoittamaan.

Osallistuin lukutaitokurssille, joka kesti noin vuoden verran ja sen jälkeen ilmoit-tauduin myös englannin kielen kurssille. Se oli myös 11 kuukauden mittainen kurssi. Valmistumisseremoniassa ihmiset olivat shokissa, kun kuulivat minun puhuvan englantia julkisesti. He tulivat tämän jälkeen jopa etsimään minua kotoani, sillä halusivat kuulla käymistäni kurseista lisää. Esimerkkini ansiosta monet muutkin halusivat päästä mukaan koulutusohjelmaan.

Koulutus muutti elämäni täysin. Kirjoitus- ja lukutaidon sekä englannin kielen taidon hyödyt, joista nyt nautin, ovat moninaiset. Olin ennen ujo ja pelkäsin puhua julkisesti. Lukutaitokurssilla opettaja kuitenkin rohkaisi meitä puhumaan ja kerto-maan mielipiteemme. Hän sanoi, että virheiden tekeminen on täysin sallittua – vain siten voi oppia. Hän auttoi minua näkemään potentiaalin ja aloin uskoa, että myös minusta voi tulla johtaja.

Sain itsevarmuutta, joka auttoi minua saavuttamaan unelmani. Hain paikkaa pako-laisten hyvinvointikomiteassa alueeni johtajana. Vastassani haussa oli kaksi miestä, mutta onnistuin saamaan paikan. Olen todella motivoitunut tekemään kaikkeni ja parantamaan yhteisöni oloja. Tänä vuonna hain myös lukutaitokurssin ohjaajaksi ja aloitan tehtävässä pian. Kurssin ohjaajana voin auttaa yhteisöäni kasvamaan.

LIITE 11:

Ihmisoikeustaulukko

Tehtävästä: Ihmisoikeustaulukko

1. Oikeus elämään	2. Uskonnonvapaus	3. Oikeus työhön	4. Sananvapaus ja yhdistymisvapaus
5. Liikkumisen vapaus	6. Oikeus kansalaisuuteen ja oikeus tulla tunnustetuksi henkilönä	7. Oikeus kehitykseen ja opetukseen	8. Oikeus lepoon, vapaa-aikaan ja yhteiskunnan sivistyselämään
9. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti	10. Oikeus omaisuuteen ja riittävään elintasoon	11. Syrjinnän kieltö	12. Oikeus osallistua julkiseen toimintaan ja päätöksentekoon
13. Oikeus turvapaikkaan	14. Orjuuden, pakkotyön, kidutuksen ja mielivaltaisen pidätyksen kieltö	15. Oikeus avioliittoon ja perheen perustamiseen sekä perhe-elämän suojaan	16. Oikeus sosiaaliturvaan

LIITE 12:

Roolikortit 1/2

Tehtävästä: Liiku askel eteenpäin

Olen 14-vuotias suomalaistyttö, pärjään hyvin koulussa, minulla on paljon kavereita ja aikuisena haluan olla juristi. Isäni on kotoisin Somaliasta.	Olen suomalainen poika ja kotoisin Lapista. Olisin halunnut jäädä perheeni lähelle Ivaloon, mutta siellä ei tunnu olevan mitään töitä. Minun oli pakko muuttaa Helsinkiin.
Olen syyrialainen 17-vuotias poika, joka on matkustanut yksin Suomeen. Olen hakenut turvapaikkaa. Asun vastaanottokeskuksessa.	Olen suomalainen 15-vuotias poika. Pystyn liikkumaan ainoastaan pyörätuolilla.
Olen afganistanilainen nuori mies. Sain juuri turvapaikan Suomesta. Kaipaen perhettäni, ja toivon, että hekin pääsisivät Suomeen.	Olen vastavalmistunut ylioppilas ja aion seuraavaksi mennä tekemään vapaaehtoistyötä pakolaisleirille Kreikkaan.
Sain kielteisen turvapaikkapäätöksen Suomessa, ja minun pitäisi palata kotimaahani. En halua palata, sillä sota on yhä käynnissä ja kaikki läheiseni ovat lähteneet pakoon pommituksia. Pelkään, miten minulle käy, jos palaan.	Olen kiinalaisten maahanmuuttajien poika. Vanhempani omistavat menestyvän pikaruokaketjun.
Olen myanmarilainen 12-vuotias tyttö. Autan maanviljelijäperhettäni pelloilla tarpeen tullen. Maassamme vallitsevan konfliktin myötä koulunkäynti ei enää ole turvallista.	Olen Vietnamista pakolaisena Suomeen tullut mies. Työskentelen yrittäjänä Suomessa, jossa olen asunut lähes 40 vuotta.
Olen puolalainen rakennustyömies. Olen lähtenyt töiden perässä ulkomaille ja asun nyt Suomessa. Työskentelen ilman työlupaa ja työsopimusta. Perheeni odottaa rahalähetyksiäni Puolassa.	Olen 19-vuotias Turkin kurdi. Olen matkustanut maitse Kreikkaan ja haen sieltä turvapaikkaa. Jonot ovat pitkät. Puhun englantia.
Olen paperiton irakilainen nuori nainen. Olen kierrellyt Eurooppaa 1,5 vuotta. Tällä hetkellä elen Suomessa.	Olen 42-vuotias nainen ja pakenin lasteni kanssa Etelä-Sudanista. Asumme nyt Ugandassa pakolaisasutusalueella ja opiskelen luku- ja kirjoitustaidon kursseilla.

LIITE 12:

Roolikortit 2/2

Tehtävästä: Liiku askel eteenpäin

Olen yhdysvaltalainen mies, seurustelen suomalaisen naisen kanssa. Olemme opiskelijoita. Haluaisin muuttaa pysyvästi Suomeen, mutta en ole varma voinko, koska emme ole naimisissa.	Olen 16-vuotias tyttö. Vanhempani ovat diplomaatteja, ja olemme asuneet yhteensä neljässä eri maassa.
Olen somalialainen isoäiti. Asun pakolaisasutusalueella Ugandassa. En tiedä, missä perheeni on. Pelkään liikkua yksin.	Olen suomalainen yritysjohtaja. Olen naimisissa ja minulla on kaksi lasta. Matkustan paljon työssäni.
Olen 7-vuotias irakilainen tyttö. Perheeni sai kolme vuotta sitten turvapaikan Suomesta. Opin päiväkodissa suomen kielen taidon ja puhun suomea paremmin kuin vanhempani.	Olen afganistanilainen korkeasti koulutettu nainen. Piileskelen sukulaisteni luona maaseudulla, sillä kotikaupungissani ei ole enää turvallista. Tahtoisin lähteä maasta, mutta en vielä tiedä miten.
Olen pohjoiskorealainen 35-vuotias opettaja. Aloitan päiväni tarkistamalla, että minulla on varmasti presidentin kuvaa esittävä pinssi oikein asetettuna takinliepeessäni.	Olen entinen sotilapsi, sillä asuin viisi vuotta Ruotsissa lapsuudessani, kun Suomessa oli sota. Palasin Suomeen 13-vuotiaana, enkä silloin enää tunnistanut vanhempiani.
Olen 23-vuotias suomalainen opiskelija, ja olen parhaillaan vaihto-oppilaana Espanjassa.	Muutin kaksi vuotta sitten Suomesta Yhdysvaltoihin töiden perässä. Palkat ja uramahdollisuudet ovat siellä paremmat.
Olen eteläsudanilainen pakolainen Etiopiassa. Olen asunut pakolaisleirillä jo vuosia ja odotan, että pääsen kiintiöpakolaisena toiseen maahan.	Olen 14-vuotias tyttö. Pakenin Kongosta naapurimaa Ugandaan vuosi sitten. Minua harmittaa, että koulunkäynti on jäänyt kesken konfliktin takia.

LIITE 13:

Monta tapaa vaikuttaa -lista

Tehtävästä: Monta tapaa vaikuttaa

Valitse listasta kolme vaikuttamisen tapaa, joita mieluiten kokeilisit ja kolme vaikuttamisen tapaa, joiden kokeileminen ei tunnu sinusta luontevalta tai mielisalta. Voit lisätä listaan myös oman ideasi.

- Liityn vapaaehtoiseksi järjestöön, ja järjestän turvapaikanhakijoille luontoretkeä ja muita vapaa-ajan harrastuksia.
- Asetun ehdolle nuorisovaltuuston vaaleissa.
- Asetun ehdolle kunta- tai eduskuntavaaleissa, kun olen täysi-ikäinen.
- Osallistun pakolaisten oikeuksia puolustavaan mielenosoitukseen.
- Allekirjoitan vetoomuksen, jossa vaaditaan nostamaan Suomen pakolaiskiintiötä.
- Osallistun nettifoorumilla pakolaisuutta käsittelevään keskusteluun.
- Järjestän varainhankintakonsertin.
- Boikotoin yritystä, joka ei ole maksanut työehtosopimuksen mukaista palkkaa pakolaistyöntekijöilleen.
- Lähden vapaaehtoiseksi pakolaisleirille Kreikkaan.
- Ehdotan, että kouluni päivätyökeräyksen kohteeksi valitaan kehitysyhteistyötä tekevä järjestö.
- Teen kantaottavan katutaideteoksen, runon, sarjakuvan tai hyödynnän taidetta muulla tapaa herättääkseni ihmisten kiinnostuksen pakolaisteemoihin.
- Kutsun naapurissa asuvan turvapaikanhakijaperheen luokseni kylään.
- Osallistun keskusteluryhmään, jossa maahanmuuttaneet ja suomalaiset kohtaavat.
- Jaan sosiaalisessa mediassa videon tai artikkelin, jossa on faktatietoa pakolaisuudesta.
- Kirjoitan mielipidekirjoituksen paikallislehteen.
- Kirjoitan kansalaisaloitteen paremman pakolaispolitiikan puolesta.
- Osallistun kampanjaan pakolaisten oikeuksien puolesta.
- Lahjoitan viikkorahani järjestölle, joka tekee työtä pakolaisten hyväksi.
- Liityn puolueen jäseneksi.
- Äänestän vaaleissa.
- Teen oman vlogin tai blogin pakolaisteemoista.
- Järjestän tempauksen, jonka avulla kerätään varoja pakolaisten auttamiseksi.
- Teen vapaaehtoistyötä oman kotipaikkakuntani vastaanottokeskuksessa.
- Lahjoitan vaatteita turvapaikanhakijoille, jotka ovat juuri saapuneet Suomeen.
- Jokin muu, mikä _____

LÄHTEET

Ahmadin tarina. Harju (toim.) 2003, Palasina maailmalla – Turvapaikanhakijoiden kirjoituksia.

IDMC, Global Report on Internal Displacement 2020.
<https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>

Ihmisoikeudet.net.
<https://ihmisoikeudet.net/>

Hawkarin tarina. Menolippu Eurooppaan -dokumentti, 2015, YLE.

Migri.
<https://migri.fi/miten-kiintiopakolaiset-valitaan->

Suomen Pakolaisapu.
www.pakolaisapu.fi

Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulko-maalaistaustaiset.html>

UNHCR Global Trends 2021.
<https://www.unhcr.org/publications/brochures/62a9d1494/global-trends-report-2021.html>

